

מאמר מערכת

עקבתא דמשיחא בעיכוב השלום

במשנה בשלהי סוטה: "בעקבות משיחא חוצפה יסגי" וכו'. 'עקבות משיחא' אפשר לפרש על עיכוב הגאולה, ואפשר לפרש על פעמי משיח. מרש"י בסנהדרין צז,א מבואר להדיא כהפירוש השני. ע"ש. א"כ "עקבתא דמשיחא" אינו כהשגור בפי כל דווקא. [בחז"ל אינו נמצא כלל הלשון עקבתא, אלא "עקבות"]. אבל באמת יש ויש בזה גם עיכוב ומעכבים.

בליקוטי תורה לרבינו האריז"ל ריש פרשת שופטים:

"כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם וגו', ארז"ל (בזוה"ח ובמדרשות ע"פ כרו לי זדים שיחות אשר לא כתורתך) שאלו מלאכי השרת להקב"ה (בשעת החורבן) רבש"ע כתבת בתורתך 'ושפך את דמו וכסהו בעפר' וכאן כתיב 'שפכו דמם כמים', 'כי דמה בתוכה' וגו'. כתבת בתורתך 'אותו ואת בהו לא תשחטו ביום אחד' וכאן כתיב 'הבנים נשחטים' וכו'. כתבת בתורתך 'וצוה הכהן ופנו את הבית' וכאן 'וישרפו בית האלוקים וכל כלי מחמדיה להשחית', אמר להם הקב"ה; כלום יש שלום בעולם, הואיל ואין שלום אין כלום. וכ"ז רמזה לנו התורה בפסוק הזה 'כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם' היינו ושפך את דמו וכו'. 'בין דין לדין' היינו אותו ואת בנו כו' כנ"ל. 'ובין נגע לנגע' היינו וצוה הכהן כו' כנ"ל. והתשובה לכל זה; 'דברי רבות בשעריך' שעל ידי המריבות והעדר השלום שבהם גורם לכל זה, ומסיים 'וקמת ועלית אל המקום' שע"י ירושלים עיר שחוברה לה יחדיו שבה נעשו כל ישראל חברים וע"י התורה יתאחדו ויתווך ביניהם השלום.

[מדרש זה כלשונו לא מצאתי כעת בחז"ל, אלא רק מ"ש על פסוק כרו לי זדים וכו' ששאלו כך להקב"ה, נמצא באיכ"ר א,לז ובמדרש תהלים קיט,לב. ועוד. אבל נאמנים דברי האריז"ל שכן נמצא בחז"ל. ובמאמרי חז"ל רבים מבואר שהתורה כולה שלום ושאם אין שלום אין כלום, כפשוטו; ראה אבות רפ"ו. תוספתא ב"ק ז,ז. סנהדרין צט,ב. ספרי במדבר פסקא מב. ספרי זוטא פסקא ו. ויק"ר ט,ט. במד"ר כא,א. פדר"כ יב,יד. תנחומא בובר יתרו ט. ועוד רבים].

מבהילים הדברים, אלא שבמעט בהתבוננות הם נכונים ומובנים מאוד; וכי איך אפשר לעשות ולפעול משהו ללא שלום, ובפרט בדורינו, הרי מחלוקות בהלכה והשקפה יש למכביר, ואם בסיבת זה יפרדו גם הלבבות ח"ו, ולא ננהג כתלמידי שמאי והלל שנהגו כבוד זה בזה למרות המחלוקות, משום ש'האמת והשלום אהבו' (ראה ירושלמי יבמות א,ו). נמצא שהתורה (המדומה) היא סיבה למחלוקת. ואם תורה ושלום אין כאן, וא"כ "הואיל ואין שלום אין כלום". וא"כ אבדנו את היעוד האמיתי שהוא חיים ושלום לעולם. ושפיר "אמר הואיל ואין שלום אין כלום".

וכך כותב רבי הלל משקלוב תלמידו של הגר"א בספר קול התור פרק ז' (חלק שעדין בכ"י, ומביאו רמ"מ כשר בהתקופה הגדולה, מהדו' תשס"א, ח"ב עמ' 514):

"ולפנינו דבר ברור שהמקור העיקרי, סיבת הסיבות של כל המערכה הזאת, היא הקנאה והשנאה השרויה בישראל, אשר לולי הם כבר לא היו לנו כל הצרות האלה, כל יסורי הגלות, וכל שונאי ישראל - לא עשו ולא ישמעאל ולא ארמילוס (שר ערב רב) - לא היה להם שום שליטה ואחיזה לפגוע בישראל במשהוא וכו'. הרי אם נאמץ את כל כוחותינו וצבאותינו הרוחניים לעקור מתוך ישראל את מידת הקנאה והשנאה ויתר מידות הרעות, היינו זוכים כבר לקיבוץ גלויות בשלמות, וגם בנין בית המקדש בכל הדרו. הבא נעשה חייל בכון זה ונגיע לישועה והגאולה השלמה מהרה בענני שמיא".

ונמצא א"כ שמה שאמרו חז"ל בסוטה שם, שבעקבות משיחא חוצפה יסגי, נערים פני זקנים ילבינו, בת קמה באמה, בן אין מתבייש מאביו וכו'. שהם גדרים ותוצאה של קנאה ושנאה וכו', כל זה באמת ממעכבי הגאולה הוא ולא מעקבות הגאולה, הואיל ואם אין שלום [שפירוש התנהגות בשלמות כראוי] אין כלום. נמצא שנזכה לגאולה שלמה אם נעקור את המדות הללו מתוכנו, ולא נאמר "האמת" בלבד. אלא "האמת והשלום". [וידועים דברי הרבי מקאצק על מ"ש רז"ל שב'ותשלך אמת ארצה' ריצה הקב"ה את האמת שאמר אל יברא - שכולו שקרים. ומקשים מה עם השלום שאמר 'אל יברא שכולו מחלוקות'. והשיב הקוצקר, שכל סיבת המחלוקת היא בגלל שכו"א מתעצם אומר "האמת אתי", לכן אמר תשלך את האמת המדומה שלך ארצה, אז יהיה שלום].

ובימי התשובה שלפנינו לבד מ"ש רז"ל "עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר" וכו'. כדאי להתבונן בכ"ד דברים המעכבים את התשובה שמנה הרמב"ם בהל' תשובה פרק ד', שרובם ככולם הם או עבירות שבין אדם לחבירו או קשורות להנהגת אדם על חבירו ועם הציבור. וכשנתבונן בדברי ר' הלל משקלוב בקול התור סו"פ ה' שכתב שהטעם שבעקבות משיחא חוצפא יסגא וכו' הוא משום שהסט"א יודע שבבוא הגאולה לא יהיה לו עוד קיום לכן מתגבר ביותר בשלהי הגאולה למנוע את בואה. וא"כ ניקל בענינו להבין כי מלחמת קדש היא במדות הרעות הללו שבאמת אינם שלנו ואל לנו להזניח מלחמה חשובה וגורלית זו.

גליון 38 עוסק:

- א. המשך מאמרו של מורה דרכנו הג"ר שמ"ע שליט"א בדין שביעית בקאת ובחוחובה.
- ב. מאמרו האקטואלי של יו"ר המכון בדין הבננה, אם יש בה קדו"ש כשנלקטה בשמינית.
- ג. בעצומה של החלוקה של יינות אוצר בי"ד הקדושים בקדו"ש, דן הרב דוד אביטאן מחברי המכון אם מותר לערב היין במים.
- ד. מאמרו החדש של הרב בוארון, שבו ממשיך לדון על הפרשת תרו"מ.
- ה. מדור תגובות.

בייקרא דאורייתא המערכת

מידע הלכתי

א

דיני אתרוג הקדוש בקדושת שביעית

- א. אתרוג אף שעיקר נטיעתו לשם מצווה נוהג בו קדושת שביעית. אך מותר ליטלו לד' מינים, ואין אנו חוששים שעקב מישמוש הידים יביאו לידי הפסד. (עי' מה שכתבתי בשביתת השדה סופ"ט, ובפי"א סי"ט בהערה 41).
- ב. אתרוג שחנט [שליש בישול – שלב מוקדם באתרוג כיון שנאכל בקוטנו] בשביעית ונלקט בשביעית, יש בו קדושת שביעית בודאי ופטור מן המעשר והפקר לכל הוא.
- ג. אתרוג שחנט בשישית ונלקט בשביעית, או שחנט בשביעית ונלקט בשמינית, הרי שנוהג בו קדושת שביעית מספק, ואף חייב במעשרות מספק. וכמו"כ ספק אם נוהג בו חובת הפקר, וע"כ אין ליטלו ללא רשות הבעלים. [וביאתי דין זה בארוכה בספרי "שביתת השדה" פ"י ס"ח ובהערה שם. ובפי"ב ס"ח].
- ד. כשחייב לעשר את האתרוג יש לעשר ממנו מעשר עני, כיון שחובת מעשר שני באילנות, אינה אלא לאותם שילקטו לאחר ט"ו בשבט של השנה הראשונה לשמיטה. ויש מי שכתב להפריש מעשר שני. [והיכא דאפשר טוב להפריש את שני המעשרות בלשון תנאי לצאת ידי חובת הכל]. את התרו"מ יפריש ללא ברכה.
- ה. משום הספק אין חובה ליתן המעשרות למקבליהם, אולם באתרוג הניטל לשם מצות ד' מינים, יוציא את המעשר של הלוי ושל העני מתוך האתרוג, כדי שיתקיים בו דין "לכם", ללא כל ספק. (עי' שביתת השדה פי"ט ס"ג).
- ו. גרעיני אתרוג, כיון שאינם ראויים לכל שימוש, אינם טפלים לעיקר הפרי ואין בהם קדושת שביעית. ומותר לזורעם בשמינית. (שם פ"ט סכ"ח).
- ז. יש אומרים שאתרוג אין לו חובת ביעור מפני שאינו כלה. וי"א שזה תלוי בזנים השונים של האתרוג, וי"א שזמן הביעור הוא בחודש שבט. והגרשז"א זצ"ל כתב, שכיון ובימינו האתרוגים הם למצוה ויש להם זמן קבוע לקטיף, חל עליהם חובת ביעור [מ"מ נראה שאין זה מיד בסוכות כיון שבפועל קיים עוד על העצים וגם מעט פירות מצילים – עי' מש"כ בזה בשביתת השדה פ"ד סל"ג]. ולכן הלכה למעשה נראה שאת האתרוג או מרקחת שנעשה ממנו יש לבער בהגיע חודש שבט תשס"ב, ויכוין מפורש שלא לזכות בזה בחזרה [הגם שמכניסו לביתו, עדיין זה בתורת הפקר], עד שיעבור זמן הביעור ודאי.

ב

תמצית הלכות קדושת שביעית ביין ובמיץ ענבים הקדושים בקדו"ש

ביאורים נוספים וציוני מקורות ע"י בספרי "שביתת השדה" פרק יא

- א. אסור לאבד או לקלקל את היין, ואסור להפסידו משימושו הרגיל.
- ב. אסור לבשל את היין כמות שהוא, כיון שממעטו משותיו. אולם מותר לפסטר יין של שביעית.
- ג. מותר להוסיף מעט יין לתבשיל, או למאפה, או לסלט פירות וכיו"ב.
- ד. אסור לערבב תרופה מרה, או כל דבר כיו"ב, ביין, כיון שמפסיד טעמו של היין.
- ה. אסור להשתמש עם היין כתרופה – מלוגמא, כל שמפסידו וניכר המעשה שעושה לרפואה.
- ו. סיכה שהותרה בשביעית, אינה אלא בשמן, אך ביין אסורה הסיכה.
- ז. יין שערבבוהו עם מאכלים שאינם קדושים בקדושת שביעית, התערובת כולה קדושה בקדושת שביעית, כל שנתן היין טעם בתערובת.
- ח. עיסה מקמח שאינו קדוש בקדושת שביעית, שנילושה עם יין של שביעית, ויש שיעור בעיסה החייב בחלה, יש להפריש את החלה ולשורפה כדין שאר השנים.
- ט. מותר להשתמש עם היין לקידוש, הבדלה, ולמצוות ד' כוסות בפסח. אולם יש להזהר בזמן שממלא את הכוס, שלא ישפך יין לאיבוד, אלא אם כן יש צלוחית תחתיו, ואין היין הולך לאיבוד.
- י. אסור לכבות את נר ההבדלה ביין שנשפך לצלוחית.
- יא. בליל פסח, אין לשפוך מכוס היין כנהוג בזמן אמירת המכות, משום שהיין הנשפך הולך לאיבוד.
- יב. יין הקדוש בקדושת שביעית, אסור להוציאו מארץ ישראל לחוץ לארץ, [אך מותר להוציא לאילת וסביבתה].
- יג. יש לבער [=להפקיר] את היין בהגיע זמן הביעור. וזמנו הוא בערב פסח של שנת תשס"ב.
- יד. בהגיע זמן הביעור, מוציא את היין ומניחו על פתח ביתו, ואומר [בפני שלשה אנשים, אף אם מאוהביו שיודע שהם לא יזכו מההפקר]: "אחינו בית ישראל, כל מי שצריך ליטול יבוא ויטול". ואחר שהפקיר לכל, יכול לחזור ולזכות ביין ולהכניסו לתוך ביתו, ושותה והולך עד שיכלו. [אם לא נותר לו אלא כמות מועטה המספקת לו ולבני ביתו רק לליל הסדר אינו חייב בביעור].
- טו. היין קדוש בקדושת שביעית עם כל הגבלותיו, אף לאחר זמן הביעור.
- טז. יין שלא נתבער בזמן הביעור, אם במזיד לא ביערו נאסר היין בשתיה. ואם שגג או נאנס, יעשה שאלת חכם.
- יז. כל עוד והיין נמצא ברשות אוצר בי"ד [בתחנות חלוקה] אינו חייב בביעור, כיון שהוא מופקר. והלוקח מבית הדין לאחר זמן הביעור, אינו חייב לבער.

בברכת גמר חתימה טובה**שניאור ז. רווח**

מו"ר הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א
חבר ביה"ד הגדול וחבר מועצת הרה"ר לישראל

בענין קדושת שביעית בקאת ובחזוברה

[ה"ב – המשך מגליון קודם]

וכדי לישוב גם לדברי מרן ז"ל בכסף משנה שחילק בין מידי דאכילה, דבזה הוא דבעינן לכם דומיא דלאכלה, אבל דבר דלא שייך בו אכילה לא בעינן שיהיה דומה לאכילה, ומלבד מה שהקשה מהר"י קורקוס ז"ל גופיה על פירוש זה ודחה אותו, עוד הקשו האחרונים מהגמ' שם דאמרה הטעם שלא חלה קדושה על העצים הוא משום דביעורן קודם להנאתן, והרי עצים לאו מידי דאכילה נינהו והצריכו גם בהם שתהיה הנאתן וביעורן שוה וכנ"ל. וחשבתי שאולי מרן הביא פי' זה ממהר"ק ז"ל, שכן רגיל להביא מפירושו בהל' שביעית כידוע, ופי' זה כתבו מהר"ק ז"ל, ואולי מרן ז"ל גופיה חזר ודחה אותו והביא כפי' השני של מהר"ק ז"ל שהוא עיקר אלא שנשמט בדפוס. אך לא ראיתי למי שיאמר כן.

ומפני חומרת הקושיות שהקשו על דברי מרן ז"ל נלע"ד לישוב דבריו בדוחק, ולומר דאין כונת מרן ז"ל לומר דכל מידי דלאו אכילה הוא א"צ שתהיה הנאתו וביעורו שוה, דבודאי לא נעלם מעיני קדשו מ"ש בגמ' בעניין עצים, והיא סוגיא בדוכתה ובה הוא עוסק, אלא הוא ז"ל דיבר בכביסה שהביעור של החומרים שבהם משרים את הבגדים או הפשתן נמשך לזמן ארוך עד שנגמר כיבוסם, ואם יפרידו החומר מן הבגדים לא יתכבסו, וזה לא רק בבורית ואהל אלא גם ביין הדבר כן, שנותנים אותו בבגדים שרוצים לכבס, ותוך כדי השריה מתכבס והולך במשך ג' או ד' ימים, וכל אותם ימים עדיין החומר נותן כוחו בבגדים, בין אם זה בורית ואהל ובין יין או שאר דברים מפירות שביעית הנאכלים. והנה בבורית ואהל וכיוצ"ב מהדברים המיוחדים לכביסה מפורש בירושלמי דיש בהם קדושת שביעית, וכ"פ הרמב"ם ז"ל. ובע"כ צריכים לומר שחשיב הנאתו וביעורו שוים, וע"כ חלה עליהם קדושה ומותר לכבס בהם. והביאור לזה הוא משום דהחומר לא מפסיק לתת כוחו עד גמר הכיבוס, והו"ל ביעורו והנאתו שוה. ומזה הוקשה לו למרן ז"ל למה אסור הכיבוס ביין, והלא גם היין ממשיך לתת כוחו עד לגמר הכיבוס, והוי דומיא דאהל ובורית, ומה ראית ללכת אחר הזמן שהיין מתקלקל עד שאינו ראוי לשתייה, הרי הוא יעדו לכביסה, ומצד זה לא מתבער, וכוחו לא נמר עד גמר הכביסה, ונימא דביעורו הוא רק אז כשגומר לתת כוחו, והו"ל ביעורו והנאתו שוים. לזה כתב מרן ז"ל לחלק בין מידי דאכילה, כמו יין, שאפילו שנתנו על הבגדים לכבסם, מ"מ עיקרו עשוי לשתייה, וע"כ מחשיבין את הזמן של הביעור שלו בזמן שמתקלקל ולא ראוי עוד לשתייה, ומה שממשיך לתת כוחו בכביסה לא חשיב שעדיין לא התבער, כי הולכים אחר היעוד העיקרי שלו דוקא, אבל בורית ואהל שאין שייך בהם אכילה, ויעודם מלכתחילה הוא רק לכביסה, בזה אזלינן בתר עיקרו, שכל זמן שנותן עדיין כוחו בכביסה לא נחשב למבוער. ומ"ש דמיני כביסות שלא שייך בהם אכילה שפיר מתרבו מלכם אע"פ שהנאתם וביעורם אינו

שזה, הכי קאמר, דאע"פ שאהל ובורית כששמים אותם בכביסה אחר איזה שעות שמתרככים הרבה אינם ראויים עוד לכביסה אחרת, והיה ראוי להחשיב את זה לביעור דומיא דין, והר"ל ביעור קודם להנאתו, מ"מ כיון שאין שייך בהם אכילה לא אזלינן בתר הביעור הזה, אלא כל זמן שעוד משפיעים בכביסה חשבינן להו כמו שלא נתבערו עדיין עד סוף הכיבוס, ואז הר"ל ביעורו והנאתו שוים, דלא דמי לעצים שמתבערים ונשרפים ורק אז אופים ומבשלים בהם, דבורית ואהל נהנים מהם במשך כל זמן ביעורם, שתוך כדי הזמן שמתבערים וכלים הרי הם מכבסים והולכים עד גומרה של כביסה, ואע"פ שהוא דחוק בלשון, טוב לנו לסבול דחוק הלשון ולא דחוק הענין, וכמ"ש מרן הב"י בכמה מקומות.

והלום ראיתי בפירוש רבינו חננאל ז"ל בסוכה (מ' ע"א), וז"ל: וכל דבר שהנאתו וביעורו יחד, קדושה חלה עליו כו'. תנאי היא, דתנאי אין מוסרין פירות שביעית למשרה ולכביסה, פירוש כגון פירות שמלבנים בהם וכובסים בהם, כגון הבורית וכיוצ"ב, בשביעית אסור מהאי טעמא דכתיב לכם יהיה לאכלה, בעינן לכם דומיא דלאכלה, מה לאכלה בעת הנאתו מתבערין, גם לכם בעינן בעת ביעורו הנאתו, להוציא משרה וכביסה שמכבסים ומלבנים אחר ביעורו, ונמצאת הנאתו אחר ביעורו ואסור, וכן העצים. ור' יוסי מתיר, דייק לכם לכל צרכיכם ואפילו משרה וכביסה, והא דכתיב לאכלה למעוטי מלוגמא, ומרבה משרה וכביסה להיתר שכל אדם צריכים להם, וממעט מלוגמא שאינה צריך צורך הבריאם אלא רק צורך החולים, והבאת עצים נמי מלכם נפקא, ולא בעי (ר' יוסי) דומיא דלאכלה להיות דרך הנאתו וביעורו שזה. עכ"ל.

ויש בדבריו ז"ל חידוש גדול, שכל המפרשים, ראשונים ואחרונים, פירשו בברייתא דאין מוסרין פירות שביעית למשרה וכביסה, דהיינו פירות ממש כמו יין וכדו', ורבינו חננאל ז"ל מפרש בפירות המיוחדים לכביסה כמו בורית והדומה לו. ועוד חידוש גדול יש בדבריו ז"ל, שלדעת חכמים כשם שאסור לכבס בבורית, ה"נ אסור להשתמש בעצים, דגם כביסה וגם עצים הנאתו היא אחר ביעורו.

וצ"ל דעתו ז"ל, דאחר שהעצים והבורית הנאתו היא רק אחר ביעורו, א"כ לא חיילא עליהו קדושה כלל, ואמאי אסור להשתמש בהם. והיה מקום לומר דר"ח ז"ל ס"ל דהתנאי שהצרכיכו שתהיה הנאתו שזה עם ביעורו לא אמרוהו אלא לגבי השימוש בפירות או שאר צמחים שיש בהם קדושת שביעית, אבל הקדושה גופה חלה בכל דבר הצומח אפילו שאין הנאתו וביעורו שזה.

והא דדרשו חז"ל לכם דומיא דלאכלה, היינו לגבי השמושים, ובאמת כך הוא משמעות הכתוב: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", דהיינו במה שה' נתן לנו את תנובותיה של שבת הארץ, לכל צרכינו, בעינן דומיא דלאכלה, הרי שהמדובר הוא עלינו, שמה שאנו משתמשים יהיה דומה לאכילה, ולא מיירי על חלות הקדושה, וס"ל דבכל גוונא חלה הקדושה על כל הצומח מן הארץ.

ועל כל פנים ברור לפי זה דהירושלמי חולק על הגמ' דילן, דבריש פ"ז דשביעית הסיקו בפשיטות דחלה קדושה על אהל ובורית ושאר מיני כיבוסים, ומותר לכבס בה, ותלמודין תלי לה בפלוגתא דחכמים ור' יוסי, ובע"כ צ"ל עוד דהירושלמי מפרש לפלוגתא דחכמים ור' יוסי בפירות רגילים כמו יין של שביעית והדומה לו, דאם מפרשים לה בבורית ואהל היה להם לתלות הדין הזה במחלוקת זו.

והנה בדברי הרמב"ם ז"ל קשיא לי עוד (מלבד מה שהקשו נושאי כליו ושאר מפרשים), שכתב שם (פ"ה ה"י), אבל אין מכבסים בפירות שביעית ואין עושין מהם מלוגמא, שנ' והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וכו'. ובגמ' שם מיעטו כביסה משום דבעינן "לכם דומיא דלאכלה", שתהיה הנאתו שוה לביעורו, והרמב"ם ז"ל לא הזכיר כלל הכלל זה דהנאתו שוה לביעורו בשום מקום, וגם לא הזכיר הדרשה דלכם דומיא דלאכלה, והם דברים מפורשים בסוגיית הגמ' דסוכה וגם בב"ק, ולמה התעלם מהם לגמרי. ועוד קשיא לי טובא, דבגמ' שם פליגי חכמים ור' יוסי, וחכמים שאסרו כביסה למדו מלכם דומיא דלאכלה, ור"י שמתיר כביסה לא ס"ל דרשה זו, מיהו מודה דאסור להשתמש בפרי שביעית למלוגמא, ודריש להם מדכתיב לכם ולא למלוגמא. ויתירה מזו אמרו שם: מאן תנא להא דת"ר לאכלה ולא למלוגמא, לאכלה ולא לזילוף, לאכלה ולא לעשות ממנה אפיקוטיוזן, כמאן כר' יוסי, דאי רבנן הא איכא נמי משרה וכביסה, ופירש"י ז"ל: כמאן כר"י דלא ממעט אלא הנאה שאינה שוה בכל, והנך נמי אינן אלא לצורך חולי ואסטניס וכו'. יע"ש. ואחר שהרמב"ם ז"ל פסק כחכמים שאסרו לכבס בפירות של שביעית, למה הביא להך דרשה דר' יוסי. ועוד דהשוה כביסה ומלוגמא בהדי הדדי ובחדא מחתא מחתינהו. וגם דלא מצאנו שם שהוציאו כביסה בדרשא זו, ולא ראיתי כעת מי שעמד על קושיות אלו.

ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דהרמב"ם ז"ל הולך בשיטת ר"ח ז"ל, רב רבותיו, וכדרכו בקדש. ולפי דברי ר"ח ז"ל מחלוקת חכמים ור"י היא באהל ובורית, והרמב"ם ז"ל לא פסק בזה כתלמודין אלא כהירושלמי הנז', וכבר כתבתי בשו"ת שמע שלמה ח"ב (חיו"ד סימן ג' אות ה') שהגר"א בביאורו לש"ע יו"ד (סימן רפ"ב סק"ז) כתב שהרמב"ם ז"ל נטה כאן אחר הירושלמי וכו', כדרכו לנטות אחר הירושלמי. וידידי הר"א כהן שליט"א כתב לי שם, שכן כתב הראב"ד ז"ל בהלכות ק"ש (פ"ג ה"ו), שדרך הרמב"ם לפסוק כהירושלמי, ושכ"כ בשו"ת מהרי"ק (שורש ק'), וכמ"ש ביביע אומר ח"ד חא"ח (סימן ל"ה). וע"ש עוד מזה. וביארתי שם דהיינו כשיש מחלוקת בגמ' דילן, ובירושלמי נפסק הדבר בלא מחלוקת, בזה הוא דפוסק כהירושלמי. וע"ש שיישבתי בזה דברי הרמב"ם בתחלת הלכות בב"ח שהזכיר הדרשה דויקרא רבה, לא שתק הכתוב מלאסור אכילה וכו', ולא הזכיר הדרשה דג"פ לא תבשל כמו שאמרו במס' חולין (קט"ו). וע"ש.

וה"נ י"ל דכיון דהגמ' דילן תלתה את זה בפלוגתא דחכמים ורבי יוסי, ובירושלמי פסקו בסתם דבורית ואהל חלה עליהם קדושת שביעית ומותר להשתמש בהם, פסק

כהירושלמי, ואע"פ שלא פסק כהבבלי היינו כפי הגמ' דידן, אבל הברייתא שאמרה שנחלקו חכמים ור"י בשריה וכביסה א"א לעוקרה מפני הגמ' דירושלמי. וצ"ל מה מפרש הירושלמי באותה ברייתא. ומוכרחים לומר שהירושלמי מעמיד הברייתא בפירות של שביעית הנאכלים, כמו יין והדומה לו, ובזה הוא דנחלקו חכמים ור"י אם מותר לכבס בו או לא, ופסק הרמב"ם ז"ל בזה כחכמים שאסרו, אך לא מהטעם המבואר בגמרא שלנו שהוא משום דבעינן לכם דומיא דלאכלה שתהיה הנאתו וביעורו שוה, דהירושלמי בודאי לא מסביר שחכמים אסרו מהטעם הזה, דא"כ למה התירו לכבס בבורית ואהל, שבפשיטות נראה שאין חילוק בין כביסה ביין או בבורית לענין שתהיה הנאתו וביעורו שוה, וע"כ הרמב"ם ז"ל לא כתב להאי כללא דבעינן הנאתו וביעורו שוה, וגם לא הזכיר את הדרשה דלכם דומיא דלאכלה, אלא סתם וכתב: אין מכבסים בפירות שביעית ואין עושין מהם מלוגמא, שנא' והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לאכלה ולא למלוגמא וכו' ולא למשרה ולא לכביסה. עכ"ל. דאם כנים דברינו שהרמב"ם ז"ל לא סבירא דבעי' ביעורו והנאתו שוה, אז בודאי שהטעם שמיעטו כביסה הוא מפני הפסד מאכלי אדם, שהתורה אמרה "לאכלה", ומזה מיעטו סחורה ושריפה והפסד וכו', וכאן מיעטו גם מלוגמא וזילוף ואפקטויזן וכביסה, ור"י מודה בכולהו, רק חולק בשריה וכביסה שהואיל ושיום בכל אדם, מחשיבם ליכלל בכלל כל צרכיכם, אבל רבנן לא מחלקים בזה, וממילא נכללים בכלל מלוגמא ושאר הענינים. ובאמת גם בסוגיתנו מתחילה אמרו מ"ט דת"ק, דאמר קרא לאכלה ולא למשרה ולא לכביסה, מ"ט דר' יוסי, אמר קרא לכם לכל צרכיכם, ואפילו למשרה וכביסה. ואח"כ שאלו: ות"ק הא כתיב לכם, ותירצו שהוא לכם דומיא דלאכלה, מי שהנאתו וביעורו שוה, יצאו משרה וכביסה שהנאתו אחר ביעורו. והרמב"ם נקט רק לשון ראשון, מפני שפסק כהירושלמי, דמותר לכבס בבורית ואהל, ולית להו האי דרשא דלכם דומיא דלאכלה, שאם לא כן למה התירו לכבס בבורית, אלא ודאי שהחילוק הוא פשוט, דבורית שאינו בר אכילה אין הפסד כשמכבס בו, אלא אדרבה זה דרך שמושיו ולא שייך למעטו, אבל יין ושאר פירות הנאכלין נאמר בהם לאכלה ואסור להפסידן, ואפילו לתת מאכל אדם לבהמה ג"כ אסור, דחשיב הפסד גם כן, ע"כ מיעטו מזה גם כביסה ושריה, וזהו שכתבו עם מלוגמא וכו', דעל כולם אמר' לאכלה, ולא לאותם שמושים שחשובים הפסד האוכל.

ועדיין צריכים להבין לפי שיטה זו, מה הטעם שעצים אין בהם קדושת שביעית, ובגמ' דילן שם אמרו משום שביעורו קודם להנאתו ולא דמי לאכילה, אבל להירושלמי דלא ס"ל להאי כללא למה לא תחול קדושת שביעית גם על העצים. והנראה בזה לענ"ד דלשיטת הירושלמי שלא תלו בכך שתהיה הנאתו וביעורו שוה, א"כ צ"ל דכל שהאדם נהנה באופן ישיר מדבר הצומח מן הארץ יש עליו קדושת שביעית, שכבר אמרו (פ"ז מ"א) כלל גדול אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם וכו', וכמ"ש לעיל בתחילת הענין, ונמצא דאם הוא מאכל אדם או בהמה ודאי יש בו קדו"ש, וכן נמי אם הוא ממין הצובעים, דזה גם כן הוי הנאה ישירה לצבוע בהם שער הראש וכיו"ב [ולענין צביעת בגדיו תלוי במחלוקת, עיין בדרך אמונה (פ"ה ה"י) בציון ההלכה שם אות קי"א]. ע"ש]. דצביעת הבגדים אינה ישירה כהנאת גופו כשצובע

שערות הראש, והדלקת שמן למאור ג"כ הוּיָא הנאה ישירה לאדם, וכן נמי כביסה ושריה מהדברים הנחוצים ביותר לשימוש האדם, אבל העצים שקודם נשרפים לגמרי, ואח"כ נהנה מהם לא חשיבא הנאה ישירה לאדם, דאז כבר פנים חדשות באו כאן ומהם נהנה בהסקה ואפיה, ולא מהעץ עצמו.

ויש חיזוק לזה מדברי הרדב"ז ז"ל בפירושו להרמב"ם ז"ל (פ"ה מהל' שמיטה ויובל הכ"ג), במ"ש שם: תנור שהסיקוהו בתבן וקש של שביעית יוצן, והקשה מ"ש ממרחץ שפסק שם (ה"כ) דמרחץ שהסיקוהו בתבן וקש של שביעית מותר לרחוץ בה בשכר (ומרן ז"ל בכ"מ שם כתב דאפילו לכתחילה מותר). ותיירץ הרדב"ז ז"ל דהתם האדם עצמו נהנה מהחמימות של העצים עצמן, אבל תנור שהסיקוהו בתבן וקש של שביעית אין הוא עצמו נהנה מהעצים עצמן, ולא דמי למלוגמא. וק"ל. עכ"ל. והמדקדק בלשונו הטהור יראה דעיקר החילוק הוא דגופו נהנה מגוף העצים או לא, ומזה נבין דעצים שונים הן משאר דברים בעצם ההנאה שלהם, שאין מגיעה הנאה מגוף העצים לגוף האדם, והוא חיזוק למ"ש.

ועיין דרך אמונה (פ"ה הי"א אות פ"ד) שכתב בשם החזו"א ע"ה דעצים העומדים לבנין ולעשות מהם כלים וכו' אין בהם קדו"ש. ע"ש. ובגמרא שאלו מעצים דמשחן שזה הנאה ישירה מן העץ והיה ראוי להתיר, ואמרו סתם עצים להסקה עומדים. ועיין בפ"ה הכ"א שכתב: הקליפין והגרעינים שמותרים בתרומה לזרים, אין קדושת שביעית חלה עליהן והרי הן כעצים, אא"כ ראויין לצביעה. עכ"ל. והרי מקליפות וגרעינים אפשר לעשות דברים שונים, וחילקו בין ראויים לצביעה דבזה חלה עליהם קדושת שביעית. ועדיין צ"ע, דדבר מחודש הוא לומר שלהרמב"ם ז"ל אין צריך שתהיה הנאתו וביעורו בשוה.

וראיתי להרב ערוך השלחן בדיני שביעית (סימן כ"ד אות כ"א) שגם הוא ז"ל עמד על השאלה הזו, דלמה התיר הרמב"ם ז"ל להשתמש באהל ובורית למשרה וכביסה, ובגמ' דסוכה וב"ק אסרו לכבס בדבר שיש בו קדושת שביעית, וכתב דודאי לפי הש"ס שלנו דהכל תלוי במה שהנאתו וביעורו שוה יהיה אסור לכבס (גם באהל ובורית), אלא דלפי זה לא חלה קדושת שביעית כלל על דבר שאין הנאתו וביעורו שוה, ולכן מותר לכבס באהל ובורית. אמנם הירושלמי לא ס"ל הא דהנאתו וביעורו שוה, ולפי זה כיבוס ודאי שרי, דהירושלמי בעי רק דבר השוה לכולכם, וכביסה שוה לכל, דיש בה חיי נפש, כמ"ש בנדרים (י"א ע"א), וגם שביעית חלה עליהם, ומותר לכבס גם בפירות, אלא שבזה פסק הרמב"ם ז"ל כש"ס דילן, וזה שכתב ההיתר משום לכם לכל צרכיכם הוא לפי הירושלמי שקדושת שביעית חלה עליהם, ושני הגירסאות קיימים (אי חלה או לא חלה עליהם קדו"ש), וכאומר דלהש"ס דילן אין קדושת שביעית עליהם, ולהירושלמי קדו"ש חלה, והותרו מצד לכם לכל צרכיכם בדבר השוה לכל נפש, וזה ברור לדינא. עכ"ל.

ואחר המחילה רבה מהדר"ג קשה לומר פירוש זה בדברי הרמב"ם, ולומר דארכביה אתרי רכשי, ור"ל דממ"נ מותר לכבס בבורית ואהל, דאחר שפסק כש"ס דילן דאסור לכבס בפירות שביעית, הו"ל להתיר לכבס בבורית ואהל משום דלא חלה עליהו שביעית משום דאין ביעורן והנאתן שוה. ועכ"פ לא היה לו להזכיר הדרשה דלכם לכל צרכיכם. ועוד קשיא לי בדב"ק של הרב ערוך השלחן ז"ל, שכתב דלפי הירושלמי מותר לכבס גם בפירות שביעית, אלא שהרמב"ם פסק בזה כהש"ס דילן, ויש מקום בראש לומר דבפירות שביעית יודה גם הירושלמי לאסור, דהוי הפסד ופחיתות להשתמש בפירות הראויים למאכל אדם לכביסה ושריה, וכמו שאסור לתת מאכל אדם לבהמה ה"נ אסרו לכבס בהם.

על כל פנים מצאתי תנא דמסייע לי במ"ש לעיל, דגם הערוך השלחן כתב במפורש דהירושלמי לא ס"ל להא דהנאתו וביעורו שוה, ולא בעי אלא דבר השוה לכולכם וכנ"ל. ואם נכון מה שכתבתי דהרמב"ם ז"ל אזיל בשיטת ר"ח ז"ל, עולה דפסק לגמרי כשיטת הירושלמי, ואתי שפיר מה שלא הזכיר כלל שצריך שתהיה הנאתו וביעורו שוה, וגם לא הזכיר דבעינן לכם דומיא דלאכלה, וכן שאר הדקדוקים שכתבתי לעיל. ולהלן אביא עוד מדברי האחרונים, וכן מדברי גדולי זמנינו בענין זה בעה"ו.

והנה גם אם נפרש כדברי מהר"י קורקוס ז"ל, דגם להרמב"ם בענין שתהיה הנאתו וביעורו שוה, ובלי זה לא חל עליו קדושת שביעית, וגם לפי מ"ש לבאר ע"פ דברי ר"ח ז"ל דהרמב"ם הולך בשיטת הירושלמי דלא ס"ל להך דרשא דדומיא לאכילה, וא"צ שתהיה הנאתו וביעורו שוה, וכמ"ש לעיל, לפי כל השיטות נראה בפשיטות דחלה קדושת שביעית בצמח החיובי, דכבר כתבתי לעיל דזה מיקרי הנאתו וביעורו שוה, שנהנים בסיכתו של החומר הזה בעור האדם וזו ביעורו גם כן.

ומעתה נבא לדון בעלי הקאת (גת), ונראה דזה עדיף ממיני הצובעים ומפירות המיוחדים לכביסה בבורית ואהל שחלה עליהם קדושת שביעית ומותר להשתמש בהם, וכן בשאר תשמישים דכל שאינו כעצים ממש חלה עליו קדו"ש ומותר להשתמש בו לפי ענינו, וק"ו בעלים אלו שהאדם נהנה מגוף העלים הנאה ישרה שלועסם ומוצץ מהם את הלחלוחית שתוך העלים ונהנה מהם, וזהו גם ביעורם, ואין לך דומיא דלאכלה יותר מזה, ולא דמי לעצים כלל, וע"כ מצד זה אין שום עיכוב שלא תחול עליהם קדושת שביעית.

ולא ניתן לדון בזה אלא במה שטענו שאין הם ראויים לכולם, דרך מיעוטם הם שלועסים אותם עלים ודמי למלוגמא, דאסור אפילו לרבי יוסי שהתיר שריה וכביסה, וכמ"ש בסוכה (מ' א') וב"ק (ק"א ע"ב) הנ"ל.

והנה כפי הידוע שכל בני קהלות תימן או רובם לועסים את עלי הקאת אחד המרבה ואחד הממעיט, ובזה צדקו דברי כב' המחבר נר"ו דלא גרע מאיזה עשב ממין האוכלין שאוכלים אותו רק עדה אחת ושאר עדות לא מכירים, דבודאי חלים עליו כל דיני

שביעית, וה"נ לא שנא. ובאמת כן הוא הדבר, דיש כמה מיני ירקות שהיו ידועים רק במדינות מסויימות, וכמו ארטישוק וירק הנקרא בערבית כרשוף, שהיו נפוצים ביותר בערי מרוקו, ובשאר הארצות רובם ככולם לא הכירו כלל, דלא העלה אדם בדעתו מעולם שלא תחול עליהם קדושת שביעית. ובאמת בשנים האחרונות נעשה הדבר כמעט לנחלת הכלל לאכול הארטישוק, ונחשב למעדן חשוב ביותר. וכן יש עוד דברים שלא היו מוכרים כי אם במקומות מיוחדים, ומשהכירו בהם שאר בני המדינות נהפך לחלק ממאכלם. ועוד יותר מצוי דבר זה בתבלינים, שיש הרבה מינים שאינם ידועים כלל ועיקר כי אם במדינות מסויימות ומעט מתפשטים, ויש מהם שנהפכו לנחלת הכלל. אך כל כה"ג לא שייך לומר דאינו שוה בכל, ורק במלוגמא אמרו כן, דאינה עשויה אלא לצורך החולים ולא צריכה לבריאים, וכדפירש"י ז"ל שם. אבל בעלים אלו שגם הבריאים (ואולי רק הבריאים) לועסים ונהנים מהם, נראים דברי כב' הרב המחבר נר"ו, דאין זה בכלל צמחי רפואה, ויש בו קדושת שביעית.

וראיתי בדברי כב' (בספר זה סימן ל"ג אות ג') שכתב בשם הרב הגאון המפוזר רבי יצחק רצאבי שליט"א, שכתב לדון להחמיר בקאת לענין שביעית יותר מדין ערלה ומעשר דאינו נוהג בהם, דמצאנו בקטף היוצא מן העלים שאפילו שהאילן אינו עושה פירות, וה"ה בזה שיש בו שביעית. וש"כ אבל ע"פ הסברא שהוכחנו מהתוס' בב"ק שהבלוע בעלים ובעיקרין לא נחשב פירי, וע"כ אין דין שביעית נוהג בעלי הקאת. ועוד הוסיף סניף להתייר ע"פ רש"י בסוכה (מ' ע"ב) דכבוסה שוה לכל אדם, משא"כ מלוגמא שאין הכל חולים, וה"ה לקאת שרוב בנ"א אין רגילים ללעוס אותם, ואדרבה מואסים אותם, ולכן אין להם דין שמיטה. עכ"ד בקיצור. והרהמ"ח נר"ו כתב לחלק בין שרף היוצא מן העלים ובין עלים אלו. כיע"ש.

ולפי מ"ש וביירתי אין אנו צריכים לכל זה, דגם אם זה לא נחשב פרי כלל, מ"מ כיון שאינו עצים בעלמא אלא נהנים מהם הנאה ישירה מגוף העלים לגוף האדם הלועסם ונהנה מהם, בודאי דאין לו דין עצים, ומכיון שאין לו דין עצים פשיטא דחיילא עליהו קדושת שביעית. והטענה הראשונה של הגר"י רצאבי שליט"א, כבר כתב הרב המחבר דאין זה בכלל רפואה, ומ"ש דרוב בני אדם בדלים מהם ומואסים בהם, כבר ביאר שזה דומה לעשבים ותבלינים המוכרים רק במקומות מסויימים, שאין זה מעכב מלחול עליהם קד"ש.

ויש עוד להוסיף דיש חילוק יסודי בין מלוגמא ובין עלי הקאת וכיו"ב, דרפואה אינה הנאה רגילה שהיא ערבה לאדם כמו אכילה או סיכה או הדלקת הנר או צביעה, דרפואה אין בה הנאה מצד עצמה, ואילולי שיש לו פצע וחבורה לא היה משתמש באותה מלוגמא, וכן הוא בשאר תרופות נמי, שאין אדם שיטול מהם להנאתו, אלא רק כדי לשכך הכאב או לרפאות הפצע וכיו"ב, אבל עלי הקאת נהנים ללעוס אותם מעצם הלעיסה ומבליעת הלחלוחית שבאותם עלים, שהוא מרגיע ומשרה עליהם שלווה וגם מעורר וממריץ, וזו הנאה היא ולא תרופה, המיוחדת רק לחולים בלבד, כי

באמת שם אינה הנאה ממש ואין ע"ז קדושת שביעית, משא"כ בעלים אלו שזה דרך של הנאה והבריאים נהנים מהם. וע"כ נלע"ד דצדקו דבריק בזה וישר כחך לאורייתא.

ועוד נ"ל לחדש בזה בס"ד דאין בכלל מקום לדון בזה מהא דמלוגמא, דמעולם לא אמרו שדבר צומח המיועד למלוגמא שאין חלה עליו קדושת שביעית, אלא הדיון שם הוא בענין אחר לגמרי, דשם מדובר בפירות המיועדים למאכל של אדם, ונחלקו ר"י וחכמים אם מותר לכבס בהם, חכמים אוסרים ור"י מתיר, ואמרו שגם ר"י שמתיר לכבס ביין וכיוצ"ב, אעפ"י שבדאי יש בו קדושת שביעית והוא מיועד למאכל אדם, משום דכתיב לכם לכל צרכיכם, הוא מודה דמלוגמא אסור, דדריש לאכלה ולא למלוגמא, ופשוט דאין איסור מלוגמא תלוי בזה שאין ביעורו שוה להנאתו, דאפשר שהנאתו אכן שוה עם ביעורו (וכמ"ש לעיל בביאור דעת הרמב"ם ע"פ פירוש ר"ח ז"ל). וגם דלרבי יוסי אין לו כלל זה דצריך להיות דומה לאכילה שביעורו והנאתו שוה, ואשר על כן התיר לכבס ביין אע"פ שביעורו קודם להנאתו, אלא מיעוט המלוגמא הוא ענין אחר לגמרי דחשיבא שמפסיד למאכל אדם, ודרשו לאכלה ולא למלוגמא, כמו שדרשו לאכלה ולא לאפיקטויזן, וכן לאכלה ולא להפסד וכו', דהקב"ה נתן לנו פירות של שבת הארץ לאכלה, ובאמת שאלו שם בגמ' מה ראית להתיר כביסה ולאסור מלוגמא, הרי גם כביסה אינה אכילה, וחילקו בין דבר השוה בכל למלוגמא שהיא לצורך החולים בלבד, וע"כ ממעטים המלוגמא מהאכילה. וע"כ אין שום קשר בין מלוגמא ובין עלי הגת, דכאן לא איירינן במאכל אדם שרוצים לעשות ממנו רפואה, אלא בעלים שאינם ראויים לאכילה ממש, רק לועסים ונהנים מלחלוחיתם, ודנים אי חיילא עליהו קדו"ש, ואין מקום לומר דהואיל וזה לרפואה לא תחול, דמעולם לא אמרו חז"ל דבר זה, דשם הדיון הוא בענין אחר לגמרי, האם מלוגמא כלולה במ"ש הכתוב "לכם לאכלה" או לא, והסיקו שאינה כלולה, ואסור לעשות מלוגמא ממאכל אדם כמו שאסור למסור מאכל אדם לבהמה שתאכלנו, תדע דאמרו דמותר לעשות מלוגמא ממאכל בהמה, הרי מפורש דכל האיסור הוא מפני ההפסד שעושה מאוכל אדם מלוגמא וכנ"ל, אבל כאן שצמח זה לאו בר אכילה הוא כלל רק לועסים אותו, א"כ גם אם נימא שזה דומה למלוגמא שאין הכל שוים בו, אפ"ה יש בו קדושת שביעית ומותר ללועסו, שזו דרכו. ופשוט.

ואפילו אם נאמר שהעלים הללו ראויים למאכל בהמה, היה מותר לעשות מלוגמא ממאכל בהמה, וק"ו דמותר ללועסו וליהנות בו, וזה נלע"ד ברור בעה"ו.

האם יש קדושת שביעית במלוגמא:

ודברתי בזה עם חתני כבני הרה"ג הרי"ם נר"ו, והקשה לי מדברי הירו' רפ"ז דשביעית (ד"ח ע"ב) דאמרו: לכם, כל שהוא צורך לכם, ותניא עלה כגון אכילה ושתייה סיכה וצביעה, יצאת מלוגמא שאינה אלא לחולים, יצאה אלוטית שאינה אלא לתפילין. רב יונה בעי ולמה יצאת מלוגמא שאין עליה קדושת שביעית, והתני דן וצר וזרע אסטיס

שזורעין אותן בשביעית קדושת שביעית חלה עליהן, מי כדון לכם השוה לכולכם. ע"כ. ובפשוטו דמחלק הירו' בין שאר צרכים לבין מלוגמא, דשאר דברים שייכים בכל אדם אבל מלוגמא היא רק לחולים בלבד, וכמו שחילקו בתלמודין בין כביסה למלוגמא בסוכה (ד"מ ע"א וב"ק ק"א ע"ב), אלא ששם דיברו לגבי מה מותר להשתמש ומה אסור להשתמש, אך בירושלמי נראה כמפורש דדנו לענין קדו"ש אי חיילא עליהו או לא, דבפירוש בעי רב יונה למה יצאת מלוגמא שאין עליה קדו"ש. וע"ז אמרתי לו ד"ל דמה שאמרו למה לא חלה עליהם קדו"ש לאו דוקא, ו"ל דהכונה היא אי שרי להשתמש בדברים שיש בהם קדו"ש לדברים כאלה, וע"ז שואל רב יונה מאי שנא מלוגמא שאסור לעשותה ממאכל אדם משאר עניינים כסיכה וצביעה דשרי, ומחלק בין דבר השוה בכולם לדבר שאינו שוה בכולם כמלוגמא שהוא רק לחולים בלבד, והכי פירושו של הירו': כל שהוא צורך לכם מותר להשתמש בו, כגון אכילה ושתיה סיכה וצביעה, חוץ ממלוגמא וכו', ובעי רב יונה מאי שנא זה מזה, והתני דן וצר וכו' דמותר להשתמש, ומאי שנא דחלה עליהם קדו"ש ועל מלוגמא לא חלה, הכונה היא שאפילו שיש עליהם קדו"ש מותר להשתמש בהם, ולמה מלוגמא אסור לעשות בדבר שחל עליו קדו"ש. ואע"ג דזה דוחק, טוב לנו לסבול דוחק זה ולא לעשות מחלוקת בין הירו' ובין הבבלי בדבר זה. זה הנעל"ד.

ואחרי זה ראיתי להגאון הגדול מוהר"ר ר"ח קניבסקי שליט"א בספרו הגדול דרך אמונה (פ"ה ה"י בבה"ל ד"ה מיני כבוסים), שדן בענין מיני מלוגמא אם נוהג בהן קדו"ש, והביא דברי הירו' הנז' דמוכח מינייהו דלא חלה קדו"ש במיני מלוגמא, ואח"ז כתב: אמנם בירו' רפ"ח אמרו מיני מלוגמאות מהו לעשות מהן צבועין לאדם, מה אם אוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמא לאדם עושין מהן צבעים לאדם, מיני מלוגמאות שעושין מהן מלוגמא לאדם לא כ"ש שיעשה מהן מיני צבועין לאדם. וכתב בזה"ל: מבואר דיש קדו"ש במיני מלוגמאות, דאל"כ מאי מיבעי ליה. עוד כתב שם: ובס' מי זיו כתב דמה שאמרו בירו' פ"ז שאין עליהן קדו"ש אין הכונה שאין עליהן כלל קדו"ש, אלא הכונה שאסור לעשות מאוכל אדם מלוגמא. ושמחתי שכונתי לדעתו הגדולה של מו"ר הגר"מ דויטש זצ"ל בעהמ"ח מי זיו הנ"ל.

אלא שהדרך אמונה כתב עליו מלבד שהלשון לא משמע כן, א"כ מאי פריך מהברייתא דדן וצר דקדו"ש חלה עליהן, והרי גם מלוגמא קדו"ש חלה עליהן, אלא שאסור לעשות מאוכל אדם מלוגמא, והברייתא כאן לא מיירי לעשות מאוכל אדם כבסים, ולכאור' הן סוגיות חלוקות (בין פ"ז לפ"ח בירו'). ולפי מרן החזו"א (שביעית ס"ג סק"ו) שיטת רבינו בסוגיא דסוכה ד"מ מבואר שם דמיני מלוגמאות לא חל עליהן קדו"ש. ואע"ג דמיירי אליבא דר"י, לא פליגי עליה רבנן בזה. ומה שהקשה הגאון דרך אמונה שם על הרב מי זיו דא"כ מאי מקשה מהברייתא, י"ל דהכי קאמר דהתני דן וצר וכו' וקדו"ש חלה עליהן, ואפ"ה כובשין אותן להריח בהן, והוא רק לעשירים, כדפירש הגר"א ז"ל בירו' שם, וא"כ הוי דומיא דמלוגמא, ותירצו דשם ראוי רק לעניים, רק שאין ידם משגת אותם, אבל מלוגמא ראויה רק לחולים בלבד. ומש"כ דהלשון דחוק,

טוב לנו לסבול דוחק הלשון ולא תהיה סתירה בין הירו' הנז' בפשיטות לבין מש"כ שם ריש פ"ח.

עוד כתב הרב נר"ו שם בבה"ל: והנה בירו' שם סופ"ה דתנן משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה וכברה וכו', אבל לא תבור ולא תטחון עמה. ואמרו שם אני אומר נפה לספור בו מעות וכו', ריחיים לטחון בו סממנים, ופירש הרמב"ם ז"ל רפואות, ומבואר דרפואות אין בו קדו"ש, דאל"כ אסור לטחון גם רפואות. ויש לדחות, דהאיסור לטחון הוא אם מביא הרבה משדה ואינו מפקיר, אבל ברפואות לא חיישינן לזה דלא שכיחי שדות של רפואות, ומסתמא ליקטן מן ההפקר או קנאן מן ההיתר. וע"ש מש"כ עוד בזה. ויש עוד דחיות בזה, ודי במש"כ הגאון נר"ו. כיע"ש.

עוד כתב: ובחזו"א שביעית (סי"ד סק"ה ד"ה ונראה) משמע דפסק דמיני מלוגמא אין עליהן קדו"ש. ובר"י בן מ"ץ רפ"ח נראה דקי"ל דמיני מלוגמא יש עליהן קדו"ש, וכ"נ בר"ש שם, וזה לפי סוגיית הירו' שם כנ"ל. ועי' בתפא"י (פ"ז מ"ב) ובמרכה"מ (פ"ז הי"ד) דלדעת רבינו (הרמב"ם) מיני מלוגמאות ומיני בשמים יש עליהן קדו"ש. אך לפי מש"כ שם בשם מרן החזו"א אין כוונת רבינו לזה. ובתוס' אנשי שם (פ"ז מ"ב) כתב שגם לדעת הר"ש נהוג קדו"ש ברפואות, וצ"ע למעשה. ונראה דאפי' להסוברים דמיני מלוגמאות יש עליהן קדו"ש, הנ"מ מלוגמאות לאדם, אבל מינים שאינם מיוחדים אלא למלוגמא לבהמה, לכו"ע אין עליהן קדו"ש, דהא מבואר בירושלמי רפ"ח דמיני צובעים עדיפי ממלוגמא (וזה מבואר גם מהמשנה ומהרמב"ם), ואם במיני צבעים לבהמה אמרו שאין עליהן קדו"ש, כ"ש מלוגמא לבהמה. וצע"ק. והנה לד' רש"י ז"ל שכל שאסור לעשות בפירות ה"ה שאם מיוחד לזה אין ע"ז קדו"ש, א"כ ברור שמיני מלוגמאות אין עליהן קדו"ש כלל, ואפי' ר' יוסי דחולק אמשרה וכביסה, מודה במלוגמא שאסור, משום שאין שוה לכל נפש, א"כ בודאי שאין ע"ז קדו"ש, אבל הירושלמי לא אזיל בשיטה זו, ורבינו (הרמב"ם) פסק בזה כהירושלמי, וס"ל דגם גמ' דידן ל"פ על זה, אולם כבר כתבנו דגם לד' רבינו מוכח שם לפ"מ שביאר בחזו"א דאין על מיני מלוגמא קדו"ש. עכ"ל.

ואולם קשה לומר בדעת הרמב"ם ז"ל דאין קדושת שביעית חלה על מיני מלוגמאות, דלפירושו של מרן ז"ל וכן לפירוש מהר"י קורקוס ז"ל, עולה בפשיטות דהרמב"ם ז"ל מפרש הסוגיא כפשוטה, דמיעטו כביסה שלא לכבס ביין וכדו' משום דבעינן לכס דומיא דלאכלה שתהיה הנאתו וביעורו שוה, אבל מלוגמא נתמעטה משום שאינה שוה לכולכם, והו"ל מפסיד מאכלי אדם, וכמו שאסור לתת מאכלי אדם לבהמה ה"נ אין לעשות מלוגמא ממאכל אדם, ולא מצאנו בתלמודין דאין קדו"ש חלה על מלוגמא, דהכלל הוא שתהיה הנאתו וביעורו שוה, ומלוגמא הנאתה וביעורה שוה. וכבר כתבתי שיש להוכיח כן מדין מאכל בהמה שעושין ממנו מלוגמא לאדם, אע"ג דבודאי יש בו קדו"ש, ואם איתא דעל מלוגמא לא חל קדו"ש היינו מתירים לעשותה ממאכל בהמה, וראיה לדבר ממה שאסרו לעשות צבע לבהמה ממאכל בהמה, משום דעל צבע בהמה לא חלה קדושת שביעית.

וכבר כתב הדרך אמונה שהר"י בן מלכי צדק סובר שקדר"ש חלה על מלוגמא, ושכן דעת הר"ש ג"כ, ושכ"כ התפא"י ומרכה"מ בדעת הרמב"ם ז"ל.

[וגם מ"ש הרב דרך אמונה שליט"א דגם למ"ד מיני מלוגמא יש בהם קדר"ש, הני מילי מלוגמא לאדם, אבל מיני מלוגמא המיוחדים רק לבהמה אין עליהן קדר"ש, דאם במיני צובעים שהם עדיפים מהמלוגמא אמרו שאין קדר"ש במיני צובעים של בהמה, כ"ש מלוגמא לבהמה דאין בה קדר"ש. ויש מקום לומר דרק בצבעי בהמה אין קדר"ש, דצבע הוא ענינו של אדם ולא בהמה, אבל רפואה גם בהמה צריכה לו ואדם דואג בזה לבהמתו, ואפשר דחשיב כמו אוכל של בהמה וחל עליו קדר"ש. ועוד חזון למועד אי"ה ברוך הוא].

צמח החוחובה:

ובהיותי בזה עיינתי בספר אוצר התשובות על שביעית שקיבלתי כעת מידידי הרה"ג ר"ד אביטאן שליט"א חבר המכון למצות התלויות בארץ, וראיתי לו (בעמ' ש') שכתב בשם ספר מרכבת המשנה (פ"ז ה"ד) שמוכיח דמלשון הרמב"ם ז"ל (פ"ז ה"ד) משמע שגם מיני מלוגמא יש בהם קדושת שביעית, דהא אינם עצים, ולא נתמעטה מלוגמא אלא באוכלי אדם, אבל מיני מלוגמא שאינה ראויה אלא לרפואה יש בה קדושת שביעית. עכ"ד. והוא תנא דמסייע לן במ"ש, דלפי"ז פשיטא דחלה קדר"ש על עלי הקאת דגם הם מיועדים רק ללעיסה, ואינו משנה ולא מפחית אותם ממעלתם. ועפ"ז גם צמח החוחובה הנ"ל, אפילו אם יחשיבוהו לרפואה חלה עליו קדושת שביעית, וכמו שהעליתי לעיל בס"ד.

עו"כ שם שהגאון רש"ז אורבך ז"ל בשו"ת מנחת שלמה ח"ג (סי' קל"ב אות ה') ג"כ מוכח שחלה קדושת שביעית על מלוגמא, דהרמב"ם (פ"ה ה"ט) פסק דאין צובעים לבהמה אפילו ממאכל בהמה, שאין קדושת שביעית חלה על צבעי בהמה. עכ"ל. ואילו מלוגמא מותר לעשותה ממאכל בהמה וכו"ל, וש"מ דיש קדושת שביעית במלוגמא, דאי לא"ה לא היו מתירים לעשותה ממאכל בהמה כמו בצבע. וכן כתב שבדרך אמונה (פ"ה ה"י) בביאור"ל כ' דמשמע ממהר"י בן מלכי צדק והר"ש (ריש פ"ח) שיש קדושת שביעית במיני מלוגמא, ושכ"כ בתוס' אנשי שם (פ"ז מ"ב) שכן דעת הר"ש. וע"ש. ושמחתי שכיונתי בזה בחמלת ה' עלי לכל הני רבבי ת"ל ית"ש.

עוד ראיתי לו שם שהביא משו"ת משנת בנימין (סימן פ"ה), דבספרו כסא דוד על הל' שביעית (סימן ה' אות פ') כ' שאין קדר"ש במלוגמא, ופי' דמ"ש בירושלמי (ריש פ"ח) דיש קדר"ש במלוגמא הוא רק כשראו למאכל בהמה והנאתו וביעורו שוה. והקשו לו דלא משמע כן מהירושלמי, והמהר"א פולדא מפרש שמדובר בדבר שאינו למאכל אלא רק למלוגמא והנאתו וביעורו שוה, כמ"ש באמונת יוסף, וגם מלוגמא חשיב שוה לכל נפש, כמ"ש התוס' בשבת (ל"ט ע"ב) והמרדכי שם (פ"ב). והשיב דאפשר שהדבר תלוי במחלוקת אי מלוגמא הנאתו וביעורו שוה, דבמשנה ראשונה (פ"ח מ"ב) כתב

שמלוגמא אין הנאתה וביעורה שוה וכו', אבל נראה שהטעם שאין עושין מלוגמא הוא משום שאינו שוה לכל נפש, א"כ גם קדו"ש לא חלה עליו. עכ"ד שם. וע"ש עוד בדבור שאחרי זה שכתב משום ציץ אליעזר ח"ו (סימן ל"ג אות ו') דמשמע בגמ' דכל מיני מלוגמא נתמעטה משום שאינה שוה בכל נפש. ע"ש. [והציץ אליעזר רצה לאפוקי ממ"ש שם קודם בשם דבר השמיטה (פ"ח מ"א) שיש מיני מלוגמא שהנאתה וביעורה שוה, ויש שאין הנאתה וביעורה שוה. ע"ש¹]. עו"כ שם שגם במנחת יצחק ח"ח (סימן ק"א) נקט שאין במלוגמא קדו"ש כיון שאינה ראויה לכל אדם. ע"ש. ע"כ.

ובמחילת כבוד תורתם דהרב משנת בנימין והמנחת יצחק דכתבו שאין במלוגמא קדושת שביעית משום שאינה ראויה לכל אדם, וזאת לא מצאנו בסוגיא כלל, דכאמור כל הדיון שם הוא אם זה נכלל בכלל כל צרכים ומותר לעשותו ממאכל אדם, ובזה מודה ר"י שמלוגמא אינה בכלל צרכים שהתירה תורה לעשות גם ממאכל אדם, ומאחר ואינו בכלל כל צרכים מיעטו הכתוב מלאכלה וחשיב כמפסיד האוכל, וכמ"ש לעיל בהרחבה, וגם חכמים ממעטים למלוגמא מלאכלה (רק שהם אוסרים גם כביסה מטעם אחר שלא דומה לאכילה, שביעורה של הכביסה קודם להנאתה), אבל איסור המלוגמא הוא משום שזה מפסיד למאכל של אדם, ואין לזה קשר עם חלות קדו"ש, דאם יש צמח שראוי למלוגמא בלבד חלה עליו קדו"ש.

וגם מ"ש הציץ אליעזר וגם שו"ת משנת בנימין שהמלוגמא נתמעטה משום שאינה שוה בכל נפש, לכאורה זה הטעם של ר"י ולא של חכמים, מיהו איכא למימר דגם לחכמים י"ל כן, דלמה לא תכלל המלוגמא בכל צרכים, ובפרט למ"ד שהמלוגמא הנאתה וביעורה שוה, וצ"ל דמשום שאינה שוה בכל ע"כ לא נכללה בכל צרכים, וכל שלא נכלל בכל צרכים התמעט מלאכלה.

ועכ"פ עלי הקאת וכן צמח החחובה הנ"ל, שאינם ראויים למאכל אדם, אפילו אם נחשיבם כרפואה, חלה עליהם קדו"ש, ומותר להשתמש בהם כדרך שמושם, וכאמור זה גם לא רפואה אלא נהנים מהם, וכמ"ש לעיל.

עוד ראיתי בתשובה זו (אות ד' ד"ה ועוד) שכתב בשם הגר"י רצאבי שליט"א שהקאת הוא מאכל עזים וכבשים והוי בכלל מאכל בהמה, והרב המחבר מפלפל בזה ג"כ. והנה גם אם הוא מאכל בהמה חלה עליו קדושת שביעית, ואין בזה איסור שאדם ילעס אותו, דכבר כתבתי שמותר לעשות מלוגמא לאדם ממאכל בהמה, וק"ו דמותר לאדם ללעוס מאכל בהמה, שאין בזה כל חיסרון או פחיתות כלל, וממילא אין הפסד במה שהאדם לועס, ובודאי חלה עליהם קדושת שביעית, ומותר ללועסם וליהנות מהם שזו דרך הנאתם. וראיתי עוד מדברי האחרונים בענינים אלו. ועוד חזון למועד אי"ה ברוך הוא.

¹ הציץ אליעזר לא הזכיר את ספר דבר השמיטה אלא מדיליה הרגיש וכתב שיש מיני מלוגמא שהנאתן בשעת ביעורם. כיע"ש. ולזה ציינתי באוצר התשובות בקיצור מיד אחר דברי ספר דבר השמיטה, "וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר" כו'. כדברי ספר דבר השמיטה ממש. אלא שלדעתו עכ"פ נתמעטה מלוגמה, תהיה אשר תהיה. העורך.

הרב **שניאור ז. רווח** שליט"א
רב איזורי במ.א. גזר וי"ר המכון

דין הבננה בשנה השמינית

מוצאי שנת השמיטה
ערה"ש שנת התשס"ב

לכבוד ידידי ורעי
כמוה"ר **ארז סולימני** נר"ו
מפקח ארצי מטעם ועדת השמיטה

שלום וברכה!

לשאלתך אודות הבננה, מאימתי אפשר לרוכשו בשווקים, ללא כל חששות של איסורי שמיטה, קדושת שביעית ואיסורי ספיחין.

הנה בודאי לענין שאר ירקות הגם שק"ל שהולכים בירקות בתר לקיטה וא"כ כל שנלקט בשנה השמינית מתברר שירק זה שייך לשמינית ולא לשביעית ואין עליו קדושת שביעית, מכל מקום גזרו חכמים גזירת ספיחים אף על הנלקט בשמינית כל שהוא נזרע בשביעית.

וכן לשון הרמב"ם בפרק ד' מהלכות שמיטה ויובל הלכה ה-ו:
"ספיחין של שביעית שיצאו למוצאי שביעית אסורין באכילה, ואין תולשין אותן ביד, אלא חורש כדרכו ובהמה רועה כדרכה: ועד מתי אסורין ספיחי שביעית במוצאי שביעית, מראש השנה ועד חנוכה, ומחנוכה ואילך ספיחין מותרין".

ובהלכה ז' הוסיף רבינו הרמב"ם וכתב:
"וכן שאר הפירות אין לוקחים אותם במוצאי שביעית, אלא משיעשו כיוצא בהם מפירות מוצאי שביעית, עשה הבכיר הותר האפיל. ומותר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד".

והנה הטעם שגזרו חכמים לאסור הירקות משום ספיחין הגם שהולכים בהם אחר לקיטה, כותב רבינו המהר"י קורקוס (על הר"מ שם בסוף הלכה ו, ובסוף הלכה ז), שהוא משום קנס שחששו שמא יזרע בשביעית, וילקטם בשמינית ויאמר מאליהם עלו. [ובמהר"ק שם עוד האריך לבאר הטעם מדוע יש להתיר אם עשה הבכיר, והביא בזה ב' טעמים. כמו"כ דן שם אם ההיתר הוא אף על הנלקט בשביעית, לאחר שעשה כיו"ב, ועי"ש בדבריו, ועי' מה שכתבתי בזה בספרי "שביתת השדה" פי"ט].

ברם מצינו להרב מופה"ד מרן החזו"א זיע"א (שביעית סי' ט ס"ק י"ג בד"ה פ"ו) שכתב טעם אחר והוא, שמא ילקוט בשביעית, ויטמין לשמינית ואסרו חכמים משום ספיחין.

ואמנם לכל הטעמים מיהא מודו שכל גזירת חכמים היא רק במקום שבשביעית גופא יש גזירת ספיחים, אך במקום שאין גזירת ספיחים בשביעית עצמה וכגון בד' שדות (עי' רמב"ם פ"ד ה"ד), בודאי שאין גזירת ספיחים בשמינית. וזהו שהדגיש רבינו הרמב"ם בה"ה ובה"ו "ספיחין של שביעית" "ספיחי שביעית". וכן כתבו גדולי האחרונים ויתבאר לקמן.

אלא שהיה מקום לומר שהגם שאין בזה איסור ספיחין, מכל מקום כיון שיש בזה קדושת שביעית לענין איסור סחורה וכו', נימא שחששו חז"ל להמשיך קדושה זו גם בשמינית עד שיעשה כיו"ב, וא"כ אף העולים בד' שדות הגם שלא יהיה בהם גזירת ספיחים בשמינית, מ"מ יהיה עליהם קדושת שביעית עד שיעשו כיו"ב.

ובאמת מצינו להרב חזו"א זיע"א שהסתפק בזה, וז"ל (שם): "ואפשר שאף בדבר שאין זורעין רוב בני אדם או בשדה ניר שאין בו משום איסור ספיחים כמש"כ הר"מ בפ"ד, יש בנלקט בשמינית דין שביעית לענין סחורה וביעור, ואין איסור זה אלא עד שיעשה כיו"ב" עכ"ל.

אלא שיש לעי' ולהבין את דב"ק זצ"ל, שהרי חכמים בבואם לגזור את גזירת ספיחים נתנו טעם ברור לגזירתם והוא מפני עוברי עבירה שיזרעו במזיד, ומשום זה התירו במקום שאין רגילות, וכפי שהביא הטעם רבינו הרמב"ם בפ"ד ה"ב, ובנו"כ הביאו שם המקור לטעם זה. ולכן כיון שחשש זה ממשיך גם במעבר לשמינית שפיר המשיכו חכמים את גזירתם גם בשנה השמינית. אך בד' שדות שמלכתחילה לא חששו לאוסרם באכילה בשביעית גופא כיון שלא מצוי שיזרעו שם, א"כ מנ"ל לחדש שנחשוש לכך בשמינית על אותם מקומות שלא חששו כלל שיזרע בהם. ומה שהם קדושים בקדושת שביעית, זה ברור מכיון שכל ירק שדרך לגדלו ונלקט בשביעית יש לו דין שביעית, אך כאשר לקיטתו בשמינית, כיון שאינו קדוש כבר, ממילא מותר לאוכלו ללא קדושה שפקעה, ואיסור ספיחין ודאי דליכא בה. ואף לטעם שכתב החזו"א זיע"א שמא ילקוט ויטמין, עדיין אינו מובן שנחשוש למקום שאין רגילות לזרוע שם.

ועוד מלבד זאת יש להקשות מלשונות מפורשים וברורים של רבינו הרמב"ם, שהנה בה"ה כתב ספיחין של שביעית שיצאו למוצאי שביעית אסורין באכילה, הרי שדקדק לכתוב באכילה, ולכאורה אם כדברי מרן החזו"א היה להרמב"ם לכתוב חידוש נוסף, והוא מה שכתב הרמב"ם גופיה בהלכה ד' הקודמת להלכה זו, שאותם ד' שדות אין בהם איסור ספיחין, הגם שנלקטו בשביעית, יוסיף הרמב"ם ויציין שאותם יבולים הגם שאין בהם ספיחים מ"מ ממשיך דינם גם אם נלקטו בשמינית. וכן לשונו בהלכה

ו' והלכה ז' שהדגיש לשון ספיחין, ולשון מותרין ואסורין, יותר נוטה לומר לשון מותר ואסור באכילה ולא לענין קדושת שביעית. וכן יש לדקדק מלשון הרמב"ם שם בהל' ט"ו, ועי"ש בכסף משנה ובמהר"י קורקוס שם. ואפשר שלכן נקט הרב חזו"א זיע"א לשון "ואפשר" כיון שלא ברור לו הדבר להלכה.

ואמנם ממול ספיקו של הרב חזו"א זיע"א בזה, מצינו לשני גאונים שפסקו בודאי שהנלקט בשמינית אין בו משום קדושת שביעית, אף אם יש בו גזירת ספיחים, והיא שאין בו ספיחין, הוא מותר גמור באכילה ללא קדושה. והם הגאון הרש"ז אויערבך זצ"ל והגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל.

וז"ל הגרשז"א בספרו שו"ת מנחת שלמה (ח"ג סי' קכ"ו אות ג בד"ה גם ראיתי): "והלא כשיצאו לשמינית פקעה הקדושה מירק של שביעית (ובכה"ג דלא אסור משום ספיחין כמו באתרוג או בשל עכ"ם ושדה בור וכי"ב) כמו מירק של שישית". וחזר על הדברים שם כמה פעמים בתשובתו זו ותשובה לפני"כ שקדו"ש פוקעת מיד בשנה השמינית בירקות, עי"ש.

וכאמור כן כתב הגאון בעל אור לציון (שביעית סוף פרק ה עמ' עד בד"ה וכל זה) וז"ל: וכל זה אינו אלא לענין איסור ספיחים, אבל לענין קדושת שביעית בירקות, כל שנלקטו הירקות בשמינית, אין בהם קדושת שביעית. כיון שבירקות אזלינן בתר לקיטה, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכה יב. והרמב"ם לא כתב דין חנוכה אלא לענין איסור ספיחין, ונ"מ בירקות שאין בהם איסור ספיחים כגון ירקות שעלו בשדה בור ושדה ניר, וכמו שכתב הרמב"ם שם בהל' ד, שגם אין בהם קדושת שביעית כיון שנלקטו בשמינית". עכ"ל.

הרי לך ששני גאוני עולם כתבו בפשטות ובודאות הלכה למעשה, שאין בירקות משום קדושת שביעית כל שנלקטו בשמינית, ורק איסור ספיחים יש בהם, והיכא דליכא איסור ספיחים, הרי שזה מותר גמור כדין ירק של שישית.

והן אמת שלא נעלם מעייני דברי הרב תוס' אנשי שם על המשנה מס' שביעית פ"ד מ"ו בשם הרב פאה"ש, שכתב שאם ידוע שוא של ביעית הרי הוא קדוש בקדושת שביעית, אלא שבטל ממנו איסור ספיחים אם עשה כיו"ב.

וכמו כן יש הרוצים לומר שכיון וקדושת שביעית עיקרו מן התורה, ואילו איסור ספיחים אינו אלא מדרבנן, ולכן לענין ספיחין הולכים לקולא משיעשו כיו"ב, אולם קדושת שביעית שהיא מן התורה יש להחמיר ולילך בו אחר הרוב, אף אם נלקט בשביעית, וכ"כ הגאון הרא"ה קוק זצ"ל בספרו שבת הארץ (פ"ד ה"ז). [ודעתו זו מחמירה יותר מדעת הרב חזו"א הנז' לעיל, יעוי"ש בדבריו]. ועי' דברים כע"ז בספר "תורת ציון" סוף הלכה מח.

ועי' עוד היטב בס' מקדש דוד סי' ס' אות ג' בד"ה הנה להרמב"ם מש"כ "דאם ילקטום אחר שביעית נמצא שאינן פירות שביעית כלל". ועי' בפ' חסדי דוד על התוספתא פ"ב ה"ט. וב"ד סוף הלכה ז' וסוף הלכה י'. ועי' בפ' הרב מראה פנים (ירושלמי שביעית פ"ה ה"ב) על סוגיא דלוף, מש"כ בד"ה לוף שעברה, ובסוף ההלכה בסוד"ה גזרו על הלוף.

והן אמת שמאידך ראיתי להגר"מ חסקין זצ"ל בספרו כלכלת שביעית עמ"ס דמאי (סוף אות ח, עמ' רצ'), שכתב על דברי הרב חזו"א הנז': ומילתא דמסתבר הוא, ותו"ד שם, שאף שלענין אכילה זה ודאי מותר דלא גריעי משביעית גופא, אך לענין איסור סחורה וכו' כשם שגזרו חז"ל שמא יטמין ואסרו בספיחין שאר ירקות, אף הכא יחששו לשמא יטמין, וימשיכו ע"ז קדושת שביעית. עכת"ד.

ואולם לענ"ד קלה כמות שהיא, עדיין אינני מבין לא את טענת הרב שבת הארץ ולא את טענת הכלכלת שביעית הנז', שהרי מש"כ הרב שבת הארץ שקדו"ש עיקרו מן התורה וכו', אינו ענין לכאן שהרי תמה לש השנה השביעית, ואחרי שהשלב הקובע בירק הוא הלקיטה, והיא היתה בשנה השמינית אין יותר קדושה אף שהיא מן התורה ממש, כיון שאזלה לה שנת השמיטה, ואף גזירת ספיחין אין כאן, שאין כלומר שאין גזירת משיעשה כיו"ב גזירת ספיחין הרגילה של שנת שמיטה, אלא גזירה חדשה של חז"ל שמא יזרע לשמינית, או שמא יטמין, וגזירה זו אך לענין איסור אכילה, שבכך נמנעים כל החששות והתקלות, אך מנ"ל לחדש שחז"ל המשיכו את דיני שמיטה לשנה השמינית? ולכן לענ"ד אין כל הכרח להסיק כדברי שבת הארץ, שממשיך קדושת שביעית. וכמו"כ מה שכתב הרב כלכלת שביעית שמסתבר לגזור קדו"ש אף בד' שדות, גם זה לענ"ד מסתבר איפכא, שכשם וחז"ל לט חששו בשביעית גופא לגזור ספיחין על ד' שדות, כיון שאין רגילות לגזור שם, ממילא אין מקום שיחששו לגזור בשמינית ע"כ, ומה גם שגזירה כזו פירושה המשך שנת השבע בשנה השמינית, ואת זה לא מצאנו, וכאמור.

[ומה שנקטה המשנה (פ"ו מ"ד) הלשון מאימתי מותר "ליקח" וכתב המשנה ראשונה שמשמע שאיירי לענין איסור סחורה, אין זה מוכרח אלא שסחורה לעולם אין בזה אם נלקט בשמינית, אלא איסור ספיחין, ודו"ק בדבריו שם] ובמה שאמרנו שזה גזירה חדשה בשנה השמינית, ולא גזירת ספיחים הרגילה של שביעית, יתיישב דבר נוסף, והוא על מה שכתבתי בספרי "שביטת השדה" בפרק ט"ז ס"ד שהעיקר להלכה שבצמחים שאין בהם קדושת שביעית, אין בהם גם איסור ספיחין, והבאתי שם שכן הכריע להלכה גם הגרשז"א זצ"ל בספרו שו"ת מנח"ש ח"א סי' נא אות יא. והשתא לפי דברינו כאן נמצא שאין קדושת שביעית, ומ"מ יש גזירת ספיחים. אלא שכאמור אין הגזירה של ספיחין בשמינית ענין לגזירת ספיחין של שביעית, ולא קשיא.

ועדיין נראים הדברים כאמור, שרבינו הרמב"ם דיבר רק על איסור ספיחין, אך שביעית הסתיימה בסוף שנת השבע, כל שהלקיטה היתה בשמינית, ומכאן אפשר להבין מה שכתב הרמב"ם בפ"ד ה"ג: וכן פירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית, וכו', והירק לאחר לקיטתו. ע"כ. ולכאורה קשה איך כותב שהירק אחר לקיטתו והרי לעיל בה"ז, כתב שעדיין אף אם נלקט בשמינית אסור משום גזירת חכמים. אלא ע"כ צ"ל שבה"ז איירי לענין הגזירה החדשה של ספיחים בשמינית, ולכן נקט שם את הזמנים המותרים לענין זה. והכא בה"ג דיבר הרמב"ם לענין דיני שביעית, שהולכים בכל מין לפי זמנו, ובירק אחר לקיטתו, ואם נלקט בשמינית אין עליו דיני שביעית.

ובזה נבין אף מה שכתב רבינו הרמב"ם שם בהל' טו, לענין פול המצרי שאם עבר וזרעו בשביעית ויצא לשמינית, וזרעו לירק, הואיל ונלקט בשמינית בין ירקו ובין זרעו מותר. עכ"ד. ולכאורה יש לתמוה, שהרי לעיל בהל' ז' כתב שהנלקט בשמינית אסור עד שיעשה כיו"ב, והיאך כתב שזה מותר? ובשלמא אם נאמר שאין בזה דיני שביעית שפיר שייך שלשון מותר כיון שבאמת אין בזה דיני שביעית, ומשום גזירת ספיחים של שמינית לא איירי הרמב"ם בהלכה זו. [ואולי אפשר לבאר, שמותר היינו לחלוטין מעיקר הדין, כיון שירק בתר לקיטה, אלא שאחר גזירת חכמים הכל אסור הן משום ספיחין והן משום קדושת שביעית – וכדברי החזו"א]. אולם בספר הניר להגר"מ מקאברין זצ"ל (שביעית פ"ב סוף הלכה ה) כתב שמה שאמר שבין ירקו ובין זרעו מותר ביצא לשמינית, היינו משום ספיחים, אך משום קדושת שביעית יש בו. עכ"ד. וענ"ד דבריו תימה, שמהש השוה שם בין תבואה לירק לא מובן, שהרי השלבים שונים, ובירק השלב הקובע הוא רק לקיטה וכל שנלקט בשמינית אין בו משום שביעית, ואם משום גזירת חכמים וס"ל שגזרו אף על קדושת שביעית, א"כ בודאי שעל ספיחין גם גזרו, ולא הבנתי דבריו כלל. וצ"ע.

אולם בספר תורת זרעים על המשנה בפ"ד (מ"ו) כתב להדיא בדעת הרמב"ם, שאף שגזרו חכמים על ספיחים בשמינית, מ"מ אין בזה קדושת שביעית, שהולכים לענין זה בתר לקיטה, וזה כפי שכתבנו למעלה.

[ועוד יש לדקדק דברינו מדין אתרוג, אליבא דדעת רבינו הכס"מ שנקט הרמב"ם לחומרא לילך גם אחר לקיטה וגם אחר חנטה, ולכן קי"ל שהיוצא לשמינית ונלקט בשמינית, יש לנהוג קדו"ש מספק ולהפריש תר"מ מספק [עי' בזה בשביתת השדה פרק י ס"ח ופ"ט ס"ג מה שכתבתי בזה]. והיינו שאם אנו הולכים בתר לקיטה, כיון שנלקט בשמינית, אין עליו דיני קדושת שביעית, וספיחין ודאי שליכא בפירות האילן. ועי"ש].

והנה כל דברינו עד כאן זה לענין ד' שדות, אם נוהג בנלקט מהם בשמינית קדושה או לא, וע"כ הבאנו שהרב חזו"א הסתפק בזה [וגם בהמשך דבריו כתב שם בד"ה ואם הגיע, שלא נתבאר בהדיא דין שביעית שיצא לשמינית אלא לענין איסור ספיחין. ואמנם בדינים העולים (אות י"ז בד"ה הגדל), כתב בפשיטות שנוהג בהם קדושת

שביעית]. והבאנו שעוד שיש משמע מהם כדיעה זו. ומאיך ראינו דעתם של התורה זרעים, הגרשז"א, האור לציון שאין בהם קדושת שביעית, וכלענ"ד העיקר להלכה, וכן משמע מפשטות לשון הרמב"ם בכמה מקומות.

אמנם בנדר"ד של הבננה נראה שלכו"ע יש להתיר, וכל שנלקטה הבננה בשמינית אין בה לא משום ספיחין, ולא משום קדושת שביעית, ונבאר הדברים.

בראש יש לציין את הידוע להלכה, שצמח הבננה נידון כירק ולא כאילן, ואין נוהג בו דיני ערלה, ולענין מעשרות ושביעית, אנו הולכים בו אחר לקיטה ולא אחר חנטה, ונוהג בו דין כלאי הכרם. ובספרי שו"ת חלקת השדה ח"א סימנים י – יז הארכת מאד בסימנים ההלכתיים להגדרת עץ, ובסוגי הצמחים השונים, יעו"ש. ומ"מ הבאתי בסימן י' דעתם של רבותינו הראשונים והאחרונים שק"ל להלכה כדעת הגאונים שכל צמח שגזעו כלה, והדר אתי משורשיו, אף שהשורשים הראשונים קיימים, דינו כירק, וכגון צמח הבננה ותותי סנה.

ולענין שביעית הבאתי בספרי "שביתת השדה" פט"ז סעי' יא, את דברי הרמב"ם בפ"ד ס"ד, שאין בפירות האילן משום ספיחין. והוספתי שיש להקל אף בשיחים רב שנתיים, שלענין יש לדונם כאילן שאין בהם משום ספיחין, ועוד הבאתי שם שירות הנותנים פרים לאחר שנה מזריעתם אין בהם גזירת ספיחים, שזיל בתר טעמא דגזירת ספיחין שהיא משום שיזרע בשמיטה ויבוא לומר עלו מאליהן, אך הכא שבלא"ה אף אם יזרע בשמיטה יתנו פרים רק לאחר שמיטה, בכה"ג אין כלל מקום לגזירת ספיחין, והבאתי שם שסברה זו כתבוה הגרצ"פ פראנק זצ"ל (כר"צ הל"פ פ"מ גאון צבי סק"ב) והגרש"ז אויערבך זצ"ל (ח"ג סי' קכ"ב – וכתב שם שסברא זו היא גם למחמירים וסוברים בדעת הרמב"ם שכל ירק שנלקט בשביעית אסור משום ספיחים).

ובהערה שם הבאתי את דעת האור לציון שלדעתו אין להתיר בננה שנלקטה בשביעית אלא לצורך קטנים, כיון שאם טעם זה נכון, מ"מ בבננות כמדומה לו שיש אפשרות ביד החקלאים לגרום שהבננות ייצאו תוך שנה, ועו"ע בדבריו שם על הטעם השני, ומה שכתבתי בעוניי ע"ד שם.

ובספר "יבולי השדה" –] אסופת מאמרים על שביעית – בהוצאת המכון למצוות התלויות בארץ, עמ' רנח] כתבתי את העובדות והמציאות בשתילת הבננות. והם: רוב השתילות מתבצעות בקיץ, ואזי הצמח נותן את פריו לאחר שנה ויותר מזמן שתילתו. אולם יש מקומות בארץ שמצויה הקרה בחורף, על כן מקדימית את השתילה לאביב, ואז הצמח נותן את פריו לאחר 11 חודש. אולם גם אז אין זה מזריעה, אלא משתיל שהוכן ונשתל כבר מעבר לחודש ומחצה בעצין, נמצא שבכל אופן הבננה נותנת פריה לאחר שנה מזריעתה.

ממילא נמצא דיש היתר ברור שבבננה אין כלל איסור ספיחין אף למחמירים בדעת הרמב"ם בכל סוגי ירקות, כיון שמ"מ אין כאן מקום לגזירת בספיחין מצד המציאות. וא"כ השתא דאתינה להכי, ה"ה לענין מוצאי שביעית, אין בבננה הגזירה החדשה של חז"ל של איסור ספיחין בשמינית, שהרי בשביעית גופא אין בה גזירת ספיחין, ואף קדושת שביעית אין בה, כיון שהיא נלקטה בשמינית, כשאזלה לה שנת השבע, וכאמור לעיל.

ולענ"ד יש מקום לומר שגם לדעת מרן הרב חזו"א יש להקל בנידו"ד, כיון שאף שהחמיר בד' שדות שהגם שאין בהם ספיחין יהיה בהם משום קדושה, עדיין יש מקום לומר, שודאי אין כוונת מרן החזו"א זיע"א לחדש ששנת השבע ממשיכה בשנה השמינית, אלא אפשר משום שלא חילקו ובכל גוונא חששו שמא יטמין ספיחין האסורין לשנה השמינית, לכן גזרו קדושה גם על הגדל בד' שדות [כיון שיש במינו שאסורים באיסור ספיחין]. אך בבננות שמעולם לא היתה גזירת חכמים על כגון זה ואין במינו שאסור משום ספיחין, כיון שאין חשש זריעה בשביעית וכאמור, אפשר שגם ביצא לשמינית לא גזרו על כה"ג כלל.

ומידי דברי בד"ן זה, עם ידידי הרבנים מועדת השמיטה בני ברק של הגר"מ לנדא שליט"א, נאמר לי שדעתם הלכה למעשה, להתיר את הבננה שודאי נלקטה לאחר שביעית, אף לענין שאין בה קדושת שביעית. וכאמור לעיל הכרעתם זו מיוסדת היטב על אדני ההלכה, וכנלענ"ד העיקר להלכה ולמעשה.

העולה לדינא:

פרי הבננה נידון כירק והולכים בו אחר לקיטה, וכל שנלקט בשביעית, יש עליו כל דיני שביעית לענין קדושה ואיסור סחורה וכיו"ב. ואמנם איסור ספיחין אין בבננות גם משום שזה צמח רב שנתי, ובעיקר משום שנותן את פריו לאחר שנה משתילתו, ובפנים ביארנו שזו המציאות העובדתית גם כיום. ומאידך כל שפרי הבננה נלקט בשמינית, אין עליו דיני שביעית לא לענין קדושה ואיסור סחורה, ובודאי שלא גזירת ספיחין. וכן העיקר להלכה ולמעשה. [אלא שבימים הראשונים של השנה השמינית יש להזהר מחשש שהבננות עדיין נלקטו בשביעית והובחלו בקירורים].

זה הנלענ"ד להלכה ולמעשה והי"ת יצ"מ וימ"ן אמן.

בברכת

גמר חתימה טובה

שניאור ז. רווח

הרב דוד אביטן שליט"א המכון למצוות התלויות בארץ

אלול תשס"א

יין שנתערב במים האם יש בו קדושת שביעית וחייב בביעור והאם מותר לערבו במים לכתחילה

מבואר במשנה (שביעית פ"ז מ"ז) שפירות שביעית שנתנו טעם ביין של ששית חייב לבער את היין בזמן הביעור "זה הכלל כל שהוא בנותן טעם חייב לבער מין בשאינו מינו, ומין בשאינו מינו בכל שהוא".

ומבואר להדיא ברמב"ם הל' מאכלות אסורות (פט"ו ה"ח) שפירות שביעית שנתערבו - בשאינם מינם בנותן טעם ובמינם בכל שהוא - חייב לאכול את כל התערובת בקדושת שביעית. והטעם; "לפי שאינו כשאר איסורי תורה שאין התערובת אסורה" וכו'. והר"ן בנדרים (נח,א) כתב שהוא מטעם דבר שיש לו מתירין. וכ"כ התוס' בע"ז (עג,ב) ד"ה טבל, בשם הירושלמי. ע"ש. ובמשנה למלך (הל' מעילה פ"ז ה"ו) כתב שכך גם דעת הרמב"ם. וכ"כ עוד אחרונים. והבאתי דבריהם באוצר התשובות שביעית (פרק ח אות יט). ע"ש באורך. ושם כתבתי דצ"ל שמדובר באופן שאין הפסד כלל אם יאכל הכל בקדושת שביעית, כגון שנתערב בכמות קטנה ולאדם פרטי וכדו', אבל כשנתערב בקבוק יין של שביעית במרתף של יין שישית וכדו', אי אפשר לומר דהוי דבר שיש לו מתירין, שהרי יש בכאן הפסד עצום, דאם הכל קדוש בקדושת שביעית הרי אסור בסחורה וחייב בביעור. ובכה"ג לא נקרא דשיל"מ. ואכמ"ל. עכ"פ ברור א"כ שיין שערבו בו מים, כל שעדיין יש טעם יין במים הללו הרי הכל קדוש בקדושת שביעית. גם מבואר במשנתנו שכל שהוא בנותן טעם חייב בביעור. ע"ש. וכדינו לענין קדושת שביעית כך דינו לענין ביעור. ע"ש.²

ולכאורה א"כ מותר גם לערב לכתחילה יין של שביעית במים רבים, אפי' שמשנתנית ברכתו לשהכל. ויתירה מזו כתבו הגרצ"פ פראנק בכרם ציון (הל' שביעית פ"ג בגאון צבי אות ב) שבפירות שביעית שמותר לאבדם ע"י גרמא, מותר גם לבטלם לכתחי'

² הערת הכותב: ולדברינו הנ"ל, מיירי דווקא באופן שנשאר לו מעט יין מהתערובת המעטה שהיה לו ולא הספיק לאכול את הכל לפני הביעור, אבל אם לכתחילה ברור שלא יצליח לאכול את הכל לפני הביעור לא מסתבר כלל להחשיבו כדבר שיש לו מתירין. ואם נכונים הדברים, א"כ יש ליישב מנהג הבדצי"ם שנוהגים שעושים אוצר בית דין ליין ואינם מגעילים במוצאי שביעית את הכלים הגדולים מיין שביעית הבלוע בהם, ואינם חוששים למ"ש במשנה שביעית בכל שהוא. וראיתי שעורר על כך חכם אחד שליט"א דלכאורה שלא כדין עושים. ולהנ"ל י"ל דכיון שכאמור מדובר בכמות גדולה מאוד של יין שמינית שמתערב במעט יין שביעית הבלוע בכלים, ואם יבואו להחמיר ולהחשיב הכל כפירות שביעית יש בדבר הפסד רב, לא בכהאי גוונא אמרה המשנה דפירות שביעית אוסרים בכל שהוא. אלא שלכאורה יתכן שעכ"פ לכתחי' היה באמת ראוי להגעיל את הכלים. ויש מה לדון בזה. ואכמ"ל.

בפירות שאר שנים. ובמנחת שלמה (ח"א סי' מו) כתב שמותר לסחוט פירות הדר אע"פ שעל ידי הסחיטה נחשבים לזיעה בעלמא ופוקעת מהם קדושת שביעית. ואין לדמות תרומה לשביעית וכו', שבשביעית אין קפידה אלא על הפסד ממש, ולא על הפקעת הקדושה. ע"ש. והבאתי עוד בזה באוצר התשובות (פרק ט אות ו א"ק טו). ע"ש. וא"כ ק"ו בנדון דידן, שכאמור יין שנתערב במים ועדין יש בתערובת טעם יין לא פקעה קדושת היין כלל, אלא אדרבא צריך לשתות את הכל בקדושת שביעית, ודאי שמותר לעשות כן לכתחילה. ולא אכפת לנו כלל שמשתנית ברכתו, כי בעצם אינו נחשב הפסד ליין, כיון שכמובן מדובר באדם שרגיל לעשות כן, ומשתמש גם עתה ביין של שביעית כדרכו בשאר שנים. וכמבואר במשנה (פ"ח מ"ב) ובירושלמי שם, ובתוספתא (רפ"ו) שאדם אוכל פירות שביעית כדרכו, ושותה משקין של שביעית כדרכו בשאר שנים. ע"ש.

[ואף אם עושים כן בכמויות גדולות מאוד, שודאי לא יגמרו את הכל לפני זמן הביעור, עכ"פ כיון שודאי יש טעם יין בתערובת, ואינו בטל גם בעלמא. וגם בלאו הכי כאמור דעת הראפ"צ פראנק והגרש"ז אורבאך שמותר לבטל. ודוק].

ומ"ש בתוספתא (פ"ו ה"ה) "אין עושין את היין אלונתית" וכו'. כבר מבואר במנחת ביכורים ובריב"ג שם דהיינו משום שאלונתית היא לרפואה כדאי' בשבת (קמ, א).

ועוד יש מעט ראיה ממ"ש הרמב"ם (בהל' תרומות פ"א ה"ג) שמותר לערב יין ודבש ופלפלין ולאכלם. ואיך התיר לעשות כן, הרי יין זה פסול לנכסים ולקידוש לדעת הרמב"ם (הל' שבת פכ"ט ה"ג), אע"פ שכתב המגיד משנה שם שלהרמב"ם ברכתו הגפן, ויש מי שסובר שברכתו שהכל. ע"ש. [ועמחב"ר א"ח סי' רב אות א]. וכיון שהיין פסול למזבח ולקידוש ויש סוברים שגם ברכתו שהכל, א"כ לכאורה ראוי שלא יותר לעשות כן ביין של תרומה, שהרי מפחיתו ממדרגתו ומתשמישו. א"ו כיון שאינו הפסד, אלא עושה כן לשתות כהרגלו מותר.

וכן יש להוכיח בבירור ממ"ש הרמב"ם שם שנותנים את היין למורייס. והרי ודאי שעתה לא יבדק עוד על היין כלל, אעפ"כ כיון שכך הדרך הרי זה מותר. וע"ש במהר"י קורקוס. ודוק.

אמנם ראיתי בספר חוט שני (עמ' רסג) שכתב: "יש להסתפק אם מותר להוסיף מים ביין של שביעית יותר מו' חלקים מים כנגד היין, שאז מאבד ממנו שם "יין" דמעתה ברכתו שהכל, דאפשר דהוי שמפסידו ומאבדו מקדושת שביעית. וז"ל הר"ן בע"ז [לוב,]: "אין כאן אלא ששה חלקי מים כנגד היין תרומה, אפ"ה בטלה [התרומה], שאע"פ ששאר האיסורין אינם בטלים בפחות מששים, יין שאני שבששה חלקים מים נפגם, ואינו משביח המים אלא פוגמים, והו"ל ניתן טעם לפגם דמותר בכל איסורין שבתורה". וא"כ ה"ה נמי לענין יין של שביעית, אין זה אלא קלקול ליין, וחשיב הפסד פירות שביעית. וכל זה בתערובת יין במים. אבל לערב יין במאכל, כגון לתת מעט יין לעוגה וכדו' אם דרכם בכך מותר, דאין זה הפסד אלא מוסיף טעם. ותנן נותנין את היין למורייס, משמע שמותר, אע"פ שמערב מיט יין בהרבה מורייס. והחילוק בין תערובת יין במים לבין תערובת יין במאכל, דבמאכל אינו מאבד שם יין ממנו וכו' אבל כשמוזג הרבה מים היין מאבד תכונתו ומהותו. אבל כשנותן יין

במאכל אין המאכל בא לתקן את היין, אלא היין עם המאכל באים ליצור מורייס מוטעם, ותרוויהו חשובים, ולא אבדו את מציאותם, משום דניכרים הם בתערובת. ודוק. עכ"ד של הרב חוט שני.

והנה לענ"ד אחר שהביא לשון הר"ן לא היה צריך עוד להאריך לבקש טעם לחלק בין יין למים ובין יין למורייס. דכבר הוא מבואר בדברי הר"ן, דיין שניתן לתוך יותר מששה חלקים מים נפגם היין ואינו משביח במים, וזה אי אפשר לומר ביין למורייס ולעוגה וכו'. דסברא זו נאמרה דווקא ביין שערבו במים ולא כשערבו בשאר דברים. וגם לא מובן מאי מספק"ל להרב חוט השני, הרי דברי הר"ן ברור מללו, דיין שניתן ליותר מששה חלקי מים הרי הוא נפגם, וא"כ לכאורה הוי כמאבד פירות שביעית בידים, דגם להסוברים שמותר לסחוט תפוזים של שביעית אע"פ שמאבד את קדושת שביעית שבהם, עכ"פ מדובר שעושה כן כדרכו ואינו פוגם את הפרי כלל, ולא אכפת לן במה שמפקיעו מקדושתו, אבל הכא הרי הר"ן כותב שהיין נפגם ובטל במים ואינו מועיל להם כלל. א"כ מהיכי תיתי דיהיה מותר לעשות כן. ומאי מספק"ל.

איך שיהיה, הנה לדידן אין מברכים על היין הגפן אא"כ יש בו לפחות 50% יין, כמבואר באחרונים (סי' רד). ועכ"פ נראה שהגם שמדברי הר"ן למדנו שבפחות מאחד חלקי ששה יין אינו נקרא יין כלל ופוגם את המים, ומסתבר שאסור לעשות כן ביין של שביעית ואם כבר נעשה פשוט שפקעה קדושת שביעית ממנו. עכ"פ נראה שמותר לתת לכתחילה למשל 60% מים ליין, אע"פ שלדידן ברכתו שהכל, וגם קדושת שביעית שבו אינה פוקעת כמדובר.

[ולקושטא הר"ן אינו יחיד וכבר הטור יו"ד סי' קלד כ"כ בשם הראב"ד, והכי ס"ל להרשב"א ולהריב"ש, כמובא בבית יוסף שם. וכן פסק מרן בשלחן ערוך שם סע' ה'. והרא"ה בשם הרמב"ן והריטב"א בע"ז (עג, ב) חולקים. ע"ש].

אברא דבשו"ת אגרות משה חיו"ד (ח"א סי' סב וח"ג סי' יט) כתב שאין דברי הר"ן כפשוטם, דאין לומר לומר שיין בפחות מששה חלקי מים הוא נותן טעם לפגם ממש, דאין להכחיש המציאות שכשרוצים לשתות מים מוטעמים נותנים בהם מעט יין [פחות מששית]. ושהביא שכ"כ הפרי מגדים בפתיחה להלכות תערובות. ולכן תיקן לשון הר"ן וכתב: "גם בשאר ראשונים אם הזכירו שפוגם את המים הוא אגב ריהטא, דלא דקו בזה, והכוונה דהיין נפגם ונעשה בטעם קלוש שלא כדרך היין" וכו'. ע"ש. ולפי דבריו משמע שגם ביין של שביעית מותר לעשות כן.

ואמנם יתכן שבאמת מי שרגיל בכך מותר לו לעשות כן ביין מתוק וכו'. אבל ביין יבש לענ"ד יש לאסור, שכן לקחתי יין יבש [ללא סוכר כידוע] ומהלתי אותו במים רבים, ולא היה ככל טעם לשבח במים, וכדברי הראשונים הנ"ל. וכנראה לא דיבר הרב אגרות משה אלא ביין מתוק, שמוסיפים בו הרבה סוכר ותבלינים. אבל יין ללא סוכר אינו אלא נוטל"פ כדברי הראשונים, דיין למים שאני משאר תערובות. ומסתבר שאסור לעשות כן ביין של שביעית. ורק ביין מתוק מאד אפשר דמותר, כיון שנהנה מזה ורגיל בזה גם בשאר שנים כדברי האג"מ. וקיצרתי. והיעב"א.

הרב אהרן בוארון שליט"א
מעה"ק ירושלים ת"ו

הפרשת תרומות ומעשרות על ידי שליח

האם המפריש תרומות ומעשרות מחוייב להבין את משמעות נוסח ההפרשה?

והאם מי שאינו מבין את משמעות נוסח ההפרשה רשאי לבקש מאדם אחר שמבין בזה שיעשר לו את פירותיו?

א. **ידוע** הדבר כי המצוות המתקיימות ע"י אמירה בפה מתחלקות לב' סוגים, ישנן מצוות שהאמירה בפה היא עצם המצוה, כגון קריאת שמע וברכת המזון וכדו', וישנן מצוות שהאמירה בפה אינה עצם המצוה אלא היא רק אמצעי לקיום המצוה, כגון אמירת "כל חמירא" ב"ד בניסן, שהאמירה בפה אינה עצם המצוה כלל אלא היא אמצעי שעל ידו בעל הבית יבטל את חמצו ויקיים מצות "תשביתו". ויש נפק"מ גדולה ביניהם. כי במצוות כק"ש וברכת המזון אף שלכתחילה צריך להבין מה שאומר, מ"מ יוצא יד"ח בעצם האמירה אף שאינו מבין משמעות דבריו (עכ"פ כשאומר בלה"ק), אבל במצות ביטול חמץ הוי לעיכובא שיבין מה שאומר, וכדעת רוב ככל האחרונים שאם אמר נוסח כל חמירא וכו' ללא להבין משמעות הדברים לא אמר כלום, כי מאחר שהמצוה היא שהאדם יבטל בלבו את החמץ נמצא שאדם זה למרות שאמר את נוסח כל חמירא בדחילו ורחימו, כיון שאינו מבין את משמעות נוסח זה לא עשה כלום, כי לא ביטל את חמצו. וכמבואר באחרונים באר היטב. וע"ע בס' שערים המצויינים בהלכה ח"ג (סימן קיא אות יב) שדחה דברי הגאון מפלאצק בשו"ת מהרא"ל (סימן ג) שכתב להקל בזה. וע"ע למרן מופה"ד בספר חזון עובדיה ח"ב (עמוד לד). ומשם בארה. ונראה ברור ללמוד מזה דה"ה לענין מצות הפרשת תרומות ומעשרות, אשר הדבר ידוע לכל מתחיל שמצוה זו היא כמצות ביטול חמץ, אשר נוסח ההפרשה אינו עצם המצוה, אלא אמירת נוסח ההפרשה היא אמצעי לקיום מצות ההפרשה, שכך וכך מהפירות יהיו תרומה גדולה וכך וכך יהיו מעשר ראשון וכו'. ובאמת מהדין מתקיימת מצות הפרשת תר"מ אפילו ע"י מחשבה בלבד, וכמו מצות ביטול חמץ. ולפי"ז גם במצוה זו על כרחין דאדם שמפריש מעט יותר מא' ממאה וקורא את נוסח ההפרשה ללא שום הבנה רק חושב שזו איזו תפילה ותחינה, לא עשה כלום באמירת הנוסח, כי העיקר במצוה זו הוא התוצאה ולא האמירה. וכן הראוני בס' דברי יחזקאל שרגא על הלכות זרעים (עמוד עד) שהתריע ועורר ע"ז, שרוב העולם אומרים את נוסח ההפרשה שנדפס בלוחות וכדו', ואינו מועיל להם כלל, כי אינם מבינים כלל את תוכנו, ואינם יודעים כיצד להתנהג. עכ"ל. ודפח"ח. ועע"ש בדב"ק. ישמע חכם ויוסף לקח. וכן ראיתי להגרש"ז אויערבך שפסל הפרשת תר"מ ע"י מי שאינו מבין משמעות נוסח ההפרשה. ועוד הוסיף להחמיר שאדם כזה גם אינו יכול למנות ת"ח שיהא שליחו להפריש לו מפירותיו. ולענ"ד הקלושה אף שגם דעת תלמיד מסכמת שאדם

שאינו מבין משמעות הנוסח אינו יכול להפריש תר"מ בעצמו, אך לא מטעמו של הגרשז"א (שנלע"ד הקלושה שאינו מוכרח). וגם נלע"ד דמ"מ אין פקפוק בהפרשה שיפריש לו שליחו מפירותיו. ועוד נבאר בעזהש"ת אופן חדש שיהיה אפשר לכל אדם להפריש בעצמו. ואפרש שיחתי בעזהש"ת.

ב. כתב הגאון הגדול מופת הדור כמוהרש"ז אויערבך זלה"ה בס' כרם ציון הלכות פסוקות תרומות (ריש פל"ז בגידולי ציון), נראה שכל המפריש תרומות ומעשרות צריך לדעת שתרומה ותרומת מעשר הן קודש וממון כהן, ומה שמאבדין אותן ולא נותנים לכהן הוא רק מפני שבזמן הזה אסור לאכול. וכן צריך הוא לדעת שמעשר ראשון שייך ללוי, ומעשר עני לעניים, ואז אמרין שפיר שאף אם מפריש שלא ע"מ ליתן מ"מ הפירות שפיר מתוקנים מאיסור טבל. אבל מי שאומר רק את נוסח ההפרשה מבלי לדעת כלל מכל הנ"ל, אלא רק יודע שצריכים להפריש מעט יותר מאחד ממאה ולומר איזה נוסח ולהפסיד את מה שהפריש, ואז יכול ליטול לעצמו את שאר הפירות, נמצא שהלויים והעניים לא זכו כלל בהך קריאת שם, אם ניכר הדבר שאינו מעלה כלל על דעתו שבקריאת נוסח ההפרשה הוא מחלק חמישית מפירותיו לאחרים (ר"ל עשירית מעשר ראשון ללוי ואח"כ עוד עשירית מעשר עני). וכיון שכן חושבני שאין זו הפרשה והפירות נשארים בטבול. וכמו שהזהירו הפוסקים לענין ביטול חמץ, שהאומר "כל חמירא" ואינו מבין מה שאומר ואינו יודע שמבטל ומפקיר בכך את חמצו, לא כלום הוא. וה"נ גם כאן. וכו'. וכן בהפרשת חלה אם רק יודע שצריכים ליקח מקצת מהעיסה ולאבדו, ואינו יודע שזה קודש ושייך לכהן, אפשר שאין זו הפרשה. ולא שייך לומר בזה דהר"ל דברים שבלב, כיון שניכר וידוע שאינו יודע כלל שבהפרשה זו הוא מזכה את החלה לכהנים. עכת"ד הגרשז"א. והועתקו דבריו אלו בספרו מעדני ארץ על תרומות (בקובץ הערות שבסוה"ס בדפ"ח, סימן ט אות יא) וכן בספרו שו"ת מנחת שלמה ח"א (סימן סב אות י). והניף ידו שנית בזה במנחת שלמה שם (סימן נג) באורך וברוחב, שכן נראה פשוט שאדם שידוע לע"ה ומפריש תר"מ וקורא הנוסח ללא שום הבנה, אין זה חשוב כלל הפרשה, כיון שאינו יודע שבאמירת הנוסח הוא מחלק אחד מחמישה מפירותיו לאחרים. ע"ש. ועוד ראיתי מצינים לדבריו לעיל (סימן לז ע' רא בהערה). וראיתי שגם שם פסק כן בקיצור. ע"ש.

ג. עוד אחרת גדולה מזו ראיתי שכתב הגרשז"א נ"ע בפסקיו הנ"ל, וז"ל בכרם ציון: ולפי דברינו נראה שגם הממונים על הפרשת תרומות ומעשרות כיון שהם רק שלוחים של בעל הפירות נכון מאד שיסבירו וילמדו את בעלי הפירות את כל ענין ההפרשות, למען ידעו שע"י ההפרשה הם מזכים עשירית מהפירות לשבט לוי ועוד עשירית לעניים, שהרי אם אנו יודעים בבירור שבעל הבית אינו יודע מזה והוא רק מסכים להפסיד מעט מהפירות, ותו לא מידי, איך אפשר שהממונה יהיה בעלים לחלק אחד מחמשה מהפירות לאחרים, ואם באמת אין האחרים זוכים בפירות, הרי אמרן דמסתבר דאין זה חשיב כלל הפרשה וכו'. עכ"ד. וכן בשו"ת מנחת שלמה ח"א (שם ושם) חזר ע"ז באריכות ובהחלטיות. ע"ש. ולפי דברות קדשו אין לסמוך על הפרשת תר"מ שמפרישים המשגיחי כשרות בחנויות כלל, כי עינינו הרואות שכיום רוב ככל

בעלי העסקים אינם מבינים כלל בעניינים אלו, אלא רק יודעים שהמשגיח לוקח קצת מהיבול ומאבדו, ואולי גם יודעים שהוא אומר איזה נוסח. ותו לא מידי. והקונה פירות וירקות אף מחנות שתחת השגחה קפדנית חייב מהדין לחזור ולהפריש בביתו כל התרומות ומעשרות. (ולפי דב"ק רוב ככל העולם שלא מקפידים ע"ז וסומכים על ה"הכשר", עוברים באיסור).

ד. וכן ראיתי להגר"מ שטרנבוך בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג (סימן שמ) שנשאל האם צריך לשוב ולהפריש תרומות ומעשרות מיבול שקנה מחנות עם הכשר מהודר. והשיב שמאחר שעיקר מצות הפרשת תרומות ומעשרות היא שחלק מהפירות יהיו ממון הכהנים, ועשירית נוספת תהא ממון שבט לוי, ואח"כ עוד עשירית ממון עניים, ובנ"ד הרי בעל המפעל אינו מתכוין בדעתו כלל וכלל להקנות כעשרים אחוז מהסחורה ללויים והעניים, וגם אינו יודע כלום מענין זה, רק הוא יודע שהמשגיח לוקח קצת יותר מאחד ממאה מהיבול ומאבדם. ונמצא שגם המשגיח כשרות אין לו סמכות מבעל הבית לבצע את המעשרות שהתורה דורשת כדי להוציא מידי טבל, וא"כ הפירות נשארו בטבלם ואנו נכשלים ח"ו באיסור טבל. וסיים, נמצא שהתרומות ומעשרות שמפרישים כיום בחנויות הוא בטעות, דמאחר שבעל הבית מעולם לא נתכוין להפריש המעשרות שציוותה התורה בטלה ההפרשה מעיקרא. והביא דברי הגרש"ז במנחת שלמה (סי' נג וסי' סב אות י') הנ"ל, שכתב לפקפק על הפרשת תרומות שמפרישים כיום בחנויות, ושאל עצה אלא ללמד את בעל הבית הע"ה את קיצור עניני ההפרשה וכו'. וקילס דבריו. עכת"ד. אלא דלמטוניה דמר נר"ו קשיא לי דכיון שהחליט בסכינא חריפא שההפרשה בחנויות בטלה והפירות נשארו טבל, מדוע כתב בתחילת התשובה שמעיקר הדין "יש מקום להחמיר לעצמו כן". מדוע רק "יש מקום" ואין זה חיוב, ומדוע רק "לעצמו" ולא להורות כן לרבים. הא כל כה"ג ראוי גם להתריע בקול ענות גבורה שאין ליתן "הכשר" לחנויות פירות וירקות עד שילמדו את בעה"ב את עניני ההפרשות. ועע"ש שהוסיף לעורר עוד הרבה חששות בהפרשה שבחנויות יותר ממה שחשש הגרש"ז, ואעפ"כ בסו"ד חזר והעלה שלכן יש בזה "הידור" לחזור ולהפריש תרומות בבית אף אם הפירות נקנו מחנות שיש לה תעודת כשרות מהודרת, וש"אולי אפילו יש בזה צורך ממש". ולא ידענא איך נופל לשון הידור וכדו' על חיוב שמעיקר הדין. ועוד יש להעיר שבתשובות והנהגות ח"א (סימן תרסז ד"ה אמנם) מיקל בזה. ע"ש. וצ"ל דהדר ביה בח"ג. אך לא ידעתי לפרנס מש"כ בעצמו בח"ג שם (סימן שלח) להקל במה שנהגו לעשר את כל היבול השייך למדינת ישראל. וכ"כ בשמו בשו"ת מנחת יצחק ח"ט (רס"י קי ורס"י קיב). והרי זה נידון חמור הרבה יותר וכמו שתראה כמה שהאריכו בזה המנחת יצחק בכל התשובות שם. ובשו"ת שבט הלוי ח"ה (סימן קעב). ע"ש. והתשובות והנהגות היקל בחמורות והחמיר בקלות במחכתה"ר. וזה פלא. וכן ראיתי לעוד כמה ממחברי זמנינו שהביאו פסק הגרש"ז א הנ"ל בשתיקה כהודאה, כגון בס' משפטי ארץ אידלשטיין על הלכות תרומות (ריש פרק י), וכן במבוא הספר (עמוד לב). וגם עליו יש להעיר שלא הכריע בזה בסכינא חריפא. וכן הובא פסק הגרש"ז בשתיקה בס' ביכורי שדה רווח (עמוד קפד). ועוד.

ה. ובטרם כל אמרתי לבאר בקיצור נמרץ ענין "ממון השבט" שהזכיר הגרשז"א, כי לפו"ר הלומד דברי הגרשז"א מבין דכוונתו לומר שהמפריש תרו"מ צריך להתכוין להקנות כו"כ מהפירות לכהן וכו"כ ללוי וכו"כ לעני. ובאמת הא ליתא, ובודאי הגרשז"א לא נתכוין לזה. כי הדבר ידוע שאדם שרוצה ליקח דבר ששייך לו ולהקנותו לחבירו אינו יכול לעשות זאת בעצמו, אלא צריך שאדם אחר יזכה באותו דבר עבור האדם שרוצים להקנות לו. והרי מעולם לא שמענו שהמפריש תרו"מ צריך לעשות זאת באמצעות אדם נוסף שהוא יזכה בתרומות ומעשרות עבור הכהנים הלויים והעניים. אלא הדבר ברור שהזכיה בתרו"מ לכהנים והלויים והעניים היא ענין נפרד ממצות הפרשה, והיא כבר שייכת למצות הנתינה אשר לדעת הרמב"ן בהשגות על סה"מ (שרש יב) היא מצות עשה בפני עצמה. ע"ש. ואכמ"ל. וכן פשוט במס' גיטין (ל). שאי אפשר להקנות את ההפרשות לכהנים והלויים והעניים אלא באמצעות אדם אחר, או במכרי כהונה וכו'. ע"ש. וכן מפורש בשו"ת הריב"ש (סימן קנו) שהמפריש תרו"מ אינו מקנה כלום לכהן וכו'. ע"ש. וזה ברור. ובמקום אחר הארכנו בביאור עניני ההפרשות, והבאנו מהגמ' בפסחים (מו:) שע"י ההפרשה הפירות המופרשים אמנם יוצאים לגמרי מרשות הבעלים, אבל אינם לא ברשותו ולא ברשות הכהן, ולכן אם הוא חמץ (כגון בהפרשת חלה) אין הבעלים שהחמץ ברשותו עוברים עליה בבל יראה ובל ימצא. ע"ש. והבאנו מהספרי (פרשת קרח פסקא קכ) ומהש"ס והפוסקים שע"י ההפרשה התרומות והמעשר ראשון נעשים ממון גבוה, והש"ת מזכה אותם לכהנים והלויים. ע"ש. וביארנו שאמנם מהגמ' בב"ק (קט:) מוכח שתיכף לאחר ההפרשה התרו"מ נעשים ממון גבוה, וכבר הש"ת מזכה אותם לכהנים והלויים. מ"מ אין הכוונה שהם כבר לאחר ההפרשה תחת בעלות מוחלטת של מאן דהו, אלא "ממון השבט" שזהו מצב הפירות לאחר ההפרשה טרם הגיעו לידי המיועדים לקבלם, פירוש שאין על הפירות בעלות גמורה של שום אדם אלא הרי הם ממון של השבט בכללות. ומ"מ הדבר ברור שע"י ההפרשה התרו"מ יוצאים לגמרי מרשותו של בעל הפירות. ע"ש שביארנו כל זאת מדברי חז"ל ומהראשונים והאחרונים. ונמצא לפי כ"ז שאמנם ע"י ההפרשה אין צריך וגם אי אפשר להקנות את הפירות המופרשים לאף אדם, מ"מ ע"י ההפרשה הפירות המופרשים יוצאים מרשותו לגמרי (ולכן אם הם חמץ אינו עובר עליהם בבל יראה ובל ימצא). ומצויין אצלי לעיין בזה עוד בשו"ת אגרות משה ח"א מיו"ד (סי' קיט וקכ). ואין פנאי לזה כעת. ויח"ל בעזהש"ת. עכ"פ עלינו לפרש כוונת הגרשז"א כנזכר. והבן.

ו. ואולם אנא עניא בתר דעיינית בדנא פתגמא זמן זמנים טובא, איתחזי לן דאי משום הא דע"י ההפרשה הפירות המופרשים צריכים לצאת מרשות הבעלים, אכתי אין לפסול כשמפריש ולא מעוניין שיצאו הפירות מרשותו. ובפרט לפי הנהוג עתה (והוא שלא ברצון חכמים. ואכמ"ל) שלא מקיימים בפועל מצות הנתינה ואין נותנים ללוי ולעני כלום, ובעל הפירות אינו מפסיד אלא מעט יותר מאחד ממאה. והאילן הגדול שאנו נסמכים עליו בזה הוא רבינו הרא"ש בפ"ד דקדושין (סי' כ) בדין המקדש אשה בטבעת שאולה. שלאחר שביאר שהמקדש אשה בטבעת שאינה שלו אלא שאולה בידו, אין האשה מקודשת בה כלל, ושזה גרע טפי ממתנה ע"מ להחזיר וכו'. אא"כ

בתנאים מסוימים. ע"ש. כתב, אמנם נראה לי שאם אמר לבעל הטבעת השאילני את הטבעת כדי לקדש בה אשה, והשאילו לשם כך, ה"ז מקודשת. דכיון שהשאילה לו אדעתא לקדש בה אשה אנן סהדי דגמר בלבו ליתנה לו בכל יפוי לשון וכח שיועיל שיהיה לו זכות וכח לקדש בה אשה, כי אדעתא דהכי מסר לידו את הטבעת, ואם לא יועיל מה שנתן לו הטבעת בהשאלה אז תהיה מתנה, ולכה"פ תהא מתנה ע"מ להחזיר, העיקר שיוכל לקדש בה כדיון, ולכן בכה"ג הויה מקודשת. ולאחר הקידושין יקנה הבעל מהאשה את הטבעת ויחזירנה לבעלים, או שישאיר את הטבעת אצל האשה ולבעלים ישלם כסף דמי הטבעת. כי מה שאמר לו ש"משאיל" לו את הטבעת ולא אמר שנותנה לו ב"מתנה", היינו משם דלאו כולי עלמא דינא גמירי והיה סבור בעל הטבעת שיועיל לחבירו לקדושין גם כשנותן לו את הטבעת בהשאלה, ולעולם אמדינן דעתיה דכיון שמסרה לחבירו כדי שיקדש בה אשה, דעתו היא שאם לא תועיל ההשאלה הרי הוא נותנה לו בקנין אחר איזה שיועיל לענין קידושין. עכת"ד. והובא בשלטי הגבורים (דף ז' ברי"ף). וכ"כ הרא"ש בתשובה (כלל לה סי' ב) ככל הדברים האלה. וכן פסק הרא"ש בקצרה בפ"ח דב"ב (סי' מו). וכן פסק הטור באה"ע (סי' כח). וכן בשו"ת הריב"ש (סימן קע ד"ה ולענין) נראה שמסכים לפסק הרא"ש הלז. ע"ש. ורמזו הב"י שם. וכן הסכים בשו"ת התשב"ץ ח"ג (סימן רמ). וכן בשו"ת הרדב"ז ח"א (סימן שעב). והובא באחרונים. וכ"פ מהר"ש צרור בחוט המשולש בסוף שו"ת התשב"ץ (טור ב סי' ד, ד"ה הטעם הא'). וכן פסק מרן בש"ע אה"ע (סי' כח סי"ט). ועוד. וכדברים האלה כ' הרא"ש (פ"ח דחולין סי' כו) גם לענין להתעטף ולברך על טלית שאולה. ע"ש. והסכים לדבריו הב"י באו"ח (שלהי סי' יד). וכ"פ בש"ע שם (סי' ג). וכ"פ עוד פוסקים. וכ"פ בכיר"ב הרמ"א בחו"מ (סי' קצה סוף ס"ד) רמזוהו האחרונים. וע"ש ובביאור הגר"א. ויש הרבה להאריך בזה. ואכ"מ.

ז. עיינו הרואות שאע"פ שאדם זה רק "השאיל" טבעת לחבירו, אמרינן דכיון שברצונו שיחולו הקידושין של חבירו כדיון, וע"פ דין א"א לקדש אשה בטבעת שאולה, מפקינן לה מתורת שאלה ואמרינן דהויה מתנה (או עכ"פ מתנה ע"מ להחזיר), וכל זאת ממש בנוגד לדעתו ורצונו של המשאיל. וע' במג"א (סי' תרנח סק"ג) שתפס שהרא"ש היקל בזה דוקא משום שהמשאיל לא ידע ההלכה שצריך ליתן במתנה. (איברא דיל"ע בזה מדברי שאר הראשונים. ודו"ק כי קצרותי). וטעם הדבר שעושים כן בניגוד לדעת הבעלים, נראה דס"ל להרא"ש דמה שאדם זה הסכים שחבירו יעשה בממונו דבר מסוים הרי זו התחייבות מצידו, ומאחר דק"ל דגם התחייבות לדבר סתום הויה התחייבות גמורה, לכן אף שהוא מדמה בנפשו דסגי בהשאלה, אנן מפקינן מיניה ממונא נגד דעתו ורצונו, כיון שהוא התחייב לחבירו לאפשר לו לעשות בממונו הדבר המדובר. מדברי הרא"ש הללו נראה ללמוד גם לנ"ד, שאדם זה שמפריש מעט יותר מא' ממאה וקורא את נוסח ההפרשה, אף שאינו מבין כלל את משמעות הנוסח מ"מ הרי בעצם ההפרשה ואמירת הנוסח הוא התרצה שיחול הכל כרצון התורה וחז"ל, וא"כ אף שאינו מבין שבאמירת הנוסח עשרים אחוז מפירותיו נעשים ממון לויים ועניים, מ"מ באמירת הנוסח הוא התחייב בכל הכתוב בו, שהרי הוא רוצה שתחול המצוה כהלכה. ושפיר חיילי ההפרשות כדיון. ואף אם יש את נפשך לומר

מאיזה טעם שבנ"ד לא יאמר הרא"ש דבריו שאמר לענין טבעת וטלית שאולה, מה גם שבעניי איני חושב לחלק בזה, מ"מ לא נסבול חילוק ביניהם אלא אם היו נוהגים בימינו להפריש ולתת בפועל את ההפרשות ללוויים והעניים, שאז היינו באים להוציא מהמפריש ממון בפועל, אבל לפי הנהוג כיום שאין נותנים בפועל את המעשרות ואליבא דאמת אין למפריש שום הפסד ממוני בכך, בודאי דאליבא דהרא"ש שפיר חיילי ההפרשות כדן. ואתי במכ"ש מדכתב הרא"ש לאפוקי ממונא להדיא ע"פ סברא זו. ודוק כי קצדתי בביאור. (ואין להקשות מדברי החולקים על הרא"ש, וכמו שנתבאר בדברינו הנדפסים בקובץ תנובות שדה (גליון תשרי תש"ס, עמוד כה והלאה). קחנו משם. ואכמ"ל). לכן נלע"ד שאין לפסול הפרשת תר"מ של אדם שאינו מבין בעניני ההפרשות משום שלא התכוון להוציא מממונו כך וכך מהפירות. וה"ה כשממנה שליח. ודוק. דאי משום הא לא איריא. וכדברירנא בעניותין.

ח. אולם מטעם אחר נלע"ד בבירור לפסול הפרשת תר"מ שמפריש אדם שאינו מבין כלום בעניני ההפרשות, רק יודע שצריך להוציא מעט יותר מאחד ממאה מהפירות ולומר איזה נוסח. כי נראה לי וכן הסכימו לסברא זו כמה ת"ח, שאדם שאינו מבין בעניני תר"מ, כאשר הוא מוציא מהפירות את המעט יותר מא' ממאה וקורא את נוסח ההפרשה, הוא מדמה בנפשו שהנוסח שהוא קורא הוא משתייך למעט הפירות שהוא הפריש בלבד, ואינו מעלה כלל על דעתו שהנוסח פועל משהו גם בשאר הפירות (שחלקם נעשה מעשר ראשון וחלקם מעשר שני או עני), ועל כן נ"ל דאע"ג דנקטינן שאין מעכב ידיעת עניני ההפרשה ומהותה, ודי בהסכמת הבעלים שיחול הכל כהלכה (עם קביעת מקום), מ"מ נראה שזה שייך רק באופן שעכ"פ יודע הוא בחפץ זה שצריך לקיים בו איזה דבר, אלא שאינו יודע פרטי הענין, בזה אמרינן דסגי בהתרצותו באופן כללי שיחול בחפץ המדובר כל מה שצריך לחול ע"פ התורה, דבכה"ג אמרינן דממילא חל כל מה שצריך לחול ע"פ התורה. אבל אם למשל צריך לחול איזה דבר על ב' חפצים, ואדם זה יודע רק על א' מהם שצריך לחול בו איזה דבר והוא מתרצה בזה ואומר שיחול בו כל מה שצריך ע"פ הדין, אבל אינו מודע כלל שצריך לעשות כן גם על החפץ השני, ולכן אינו מחשב עליו כלל, בכה"ג נלע"ד ברור דבשום אופן לא חל כלום על החפץ השני, אף אם מצוותו היא מענין המצוה האמורה בחפץ הראשון, שהרי לא חישב על החפץ השני כלום. ולכן בנ"ד שמוציאים מהפירות מעט יותר מא' ממאה ואומרים את נוסח ההפרשה, אדם שאינו מבין בעניני ההפרשות הרי אינו יודע כלל שמלבד המצוות שהוא עושה במעט הפירות שהפריש (תר"ג ותרומת מעשר) הוא עושה עוד מצוות בשאר הפירות שנשארו בסל, דהיינו עשירית מעשר ראשון ועוד עשירית מעשר שני או מעשר עני, וא"כ אינו מחשב כלל על שאר הפירות שגם בהם יחול הכל כהלכה, וכיון שכן נמצא שלא עשה אדם זה לא מעשר ראשון ולא מעשר שני או עני כלל. ולא נשאר בידו אלא תרומה גדולה. [דגם "תרומת מעשר" נראה דלא חיילא, שהרי ביאר הגאון מופה"ד כמוהר"ח קנייבסקי שליט"א בס' דרך אמונה ח"ב (פ"ג מתרומות הכ"ג בביאור ההלכה) שלדעת רוב הראשונים אם הקדים תרומת מעשר למעשר ראשון לא עשה כלום. וכן תפס בפשיטות הגרא"י וולדינברג בס' דבר אליעזר (סימן יג סוף אות ו, בדפ"ח נדפס בסוף צ"א ח"ז). וע"ש שכתב זאת בביאור

דעת רש"י בביצה (יג:). ע"ש. וא"כ בנ"ד מאחר שאדם זה לא הפריש מעשר ראשון ממילא גם תרומת מעשר לא הפריש]. לכן נלע"ד להלכה שאדם שלא מבין בעניני ההפרשות לא יהא לו עסק עמהן ולא יפריש בעצמו תר"מ אף אם קורא את נוסח ההפרשה בדחילו ורחימו, כי אין ממש בקריאת נוסח ההפרשה כשלא מתכוונים למה שכתוב שם. וגם בדיעבד שאדם כזה כבר הפריש תר"מ בעצמו, צריך מעיקר הדין לחזור ולהפריש תר"מ מפירות אלו. אלא שלא יברך שוב וכמשנ"ת להלן (אות י) בס"ד.

ט. וזה לשון הרה"ג ר' קלמן כהנא בקונטרס מצות הארץ שכתבו ע"פ החזו"א (נדפס בסו"ס דרך אמונה ח"ג, דף שעח ע"א): מי שהפריש יותר מאחד ממאה ואמר את כל הנוסח, אף שאינו יודע את חלות התרומות ומעשרות לפרטותיה בדיוק, וסומך בלבו שיחולו כפי הדין והמצוה, קיים את המצוה, וההפרשות חלו כדין ופירותיו מתוקנים. ע"כ. וכ"ה בשו"ת דברי יחזקאל שרגא ח"א (עמוד עו) ע"פ החזו"א. והמדקדק בלשונו הזהב ראה יראה שלא התיר אלא באדם שאינו יודע את חלות התר"מ "לפרטותיה בדיוק", ומשמע דעכ"פ יודע הוא באופן כללי מה הם ההפרשות. ואפשר דטעמו ז"ל כדכתיבנא. וע"ע להגר"ק שליט"א בדרך אמונה ח"ב (ספ"ג מתרומות ריש דנ"ז) שהעתיק דברי הקונטרס הנ"ל, וכ' ע"ז בציון ההלכה (אות תנח) בזה"ל: והני מילי כשמסכים שיחול הכל כדין, בזה אמרינן דמהני אף שאין מבין כלום, (ע' חו"מ סי' סא סי"ג ובאחרונים שם וסי' מה ס"ג ובאחרונים שם), אבל מי שאינו יודע כלל שצריך לחול כאן משהו וחושב שהוא איזה תחינה צ"ע אם מהני. ע"כ. ומבואר שגם לדעתו הרחבה לא התיר החזו"א במי שלא מבין בעניני ההפרשות וחושב את הנוסח לאיזו תחינה. וכן ראיתי שכתב בס' משפטי הארץ אידלשטיין (פ"י הערה א) מדנפשיה בדעת החזו"א בקונט' הנ"ל. ושוב מצא שכ"כ הדרך אמונה הנ"ל. ואף שנראה שהגר"ק והמשפטי ארץ הבינו כוונת החזו"א דלא כדכתיבנא. וכן מהציונים שציין הגר"ק לחו"מ (סי' סא וסי' מה) מוכח שסובר שהבעיא היא חוסר הכוונה להקנות, ואנו ביארנו לעיל (אות ו-ז) דאי משום הא לא איריא, מ"מ אפשר דלדינא גם הגר"ק מסכים שאם אינו מחשב כלל על המעשרות שבשאר הפירות לא חיילא ההפרשה, אלא דלא נחית לזה. ועכ"פ הגר"ק תנא דמסייע לן בעצם הדיוק שדייקנו בלשון החזו"א. וז"ב³.

י. ואמנם ראיתי בספר כרם ציון הלכות פסוקות תרומות (פ"ט ה"ב) שכתב בזה"ל: המפריש תרומות ומעשרות ראוי ונכון שידע ויבין את אשר הוא עושה, ולא יאמר את נוסח ההפרשה כמצות אנשים מלומדה. ע"כ. וכ' בהערה שדברים אלו הועתקו מכת"ק דהגאון מוהרצ"פ פראנק זלה"ה. ומשמע מלשונו שמעיקר הדין גם אדם שמשולל הבנה בענינים אלו, כל שקרא את נוסח ההפרשה הועילה הפרשתו. וכן

³ **הערת העורך:** הן הדברים הניתנים לעיל מפי הגרשז"א, שהוסיף וכתב שמהאי טעמא לא מהני נמי הפרשת השליח, כיון שאין הבעלים יודע כלל מהנעשה. והה"כ נר"ו כתב לדחות דבריו עפ"ד הרא"ש ש במקדש בטבעת שאולה. וכבר הראנו פנים לדברי הגרשז"א בתשובות שדה גליון 34 במדור תגובות. ולא ראיתי להה"כ שחידש בזה דבר לע"ע.

משמע ממ"ש בס' משפטי ארץ אידלשטיין (פ"י ה"א). ע"ש. אבל לענ"ד העיקר להלכה שבכה"ג אף בדיעבד לא הועילה הפרשתו. וכדברירנא. ולא אכחד שכשהרציתי עיקרי הדברים לפני מי שגדול אאמו"ר הגאון הגדול כמוהר"ר ציון שליט"א נטה להקל גם באדם שאינו מבין כלום בעניני ההפרשות, משום שבעצם זה שהוא קורא את הנוסח ההפרשה הוא מגלה דעתו שברצונו שיחול כל מה שצריך לחול ע"פ הנוסח, ועל כן שפיר חיילי ההפרשות עי"ז. עכתד"ק נר"ו. אבל לענ"ד הקלושה נ"ל שאין די בזה, כי מאחר שאדם זה שהפריש אינו מעלה כלל על דעתו שאיזה דבר חל ביתר הפירות א"כ הוא לא עשה בהם שום הפרשה. וראיה לדבר מההיא דביטול חמץ שהסכימו הפוסקים שאפילו בדיעבד לא מועילה אמירת "כל חמירא" אם אינו מבין משמעות הדברים, אלא צריך בדוקא שיתכוון להדיא לבטל את החמץ, ולא אומרים שע"י אמירת "כל חמירא" גם ללא הבנה הרי הוא מתרצה למה שכתוב בו. וכדברירנא לעיל (אות א). ועל כן נלע"ד דהפרשת תר"מ של אדם שלא מבין בעניני ההפרשות אינה הפרשה כלל, כיון שאינו יודע ואינו מחשב כלל על שאר הפירות, שיחולו גם בהם המעשרות. וגם בדיעבד לא הועיל וצריך לחזור להפריש תר"מ מפירות אלו. אלא שמשום חומר ברכה לבטלה אין בכחי להורות לברך על ההפרשה השניה. ועוד העירני לנכון ח"א הי"ו שבלאו הכי בדרך כלל אי אפשר להורות בכה"ג לחזור ולברך נמי, דהרי סוף סוף אין לנו ברור שאדם ע"ה זה לא נתכוין להחיל כלום בשאר הפירות (אא"כ ביררנו), ומידי ספיקא מסתבר דלא נפיקנא. לכן נ' דלענין הלכה יחזור להפריש בלא ברכה.

יא. אלא שכעת לאחר העיון בדברים אלו זמן זמנים טובא מצאתי בעזהש"ת פתרון שיהיה אפשר גם לנשים או לכל אדם שאינו יודע כלום בעניני ההפרשות להפריש בעצמם תרומות ומעשרות. ובאמת בימינו רוב העולם אינם יודעים כלום בעניני ההפרשות (ובכללם גם בני תורה לדאבוננו). ויש רבים וטובים שאין במקום מגוריהם חנויות עם כשרות מהודרת, וברצונם לקיים מצוות יקרות אלו ולא להיכשל חלילה באכילת טבלים, על כן נתתי שמחה בלבי על שזיכני השי"ת למצוא פתרון שעל פיו יוכל כל אדם באשר הוא שם (כפשוטו וכמדרשו) לקיים בעצמו מצות הפרשת תר"מ.

כי הנה נודע בשערים המצויינים בהלכה מה שחידש להקל הגאון מופת הדור שלפנינו החזון איש זצ"ל (דמאי סי' טו אות ו) וזל"ק: מי שיש לו נוסח להפרשת תר"מ והוא בדרך ואין בידו הנוסח וגם אינו יודע את הנוסח בעל פה, יקח יותר מאחד ממאה, ויאמר: "שיחול הכל כמו שכתוב בנוסח ההפרשה כדת". וזה מועיל. ע"כ. ובתשובה אחרת הארכנו בזה בכל חלקי הבונה והסותר (נדפס בקובץ תנובות שדה, מגליון אלול תשנ"ט והלאה). והעלינו בס"ד שאמנם במקום הצורך יש להקל בשופי להפריש ע"י נוסח מקוצר, אך העלינו (ע"פ מה שעוררנו כאן) שאין די בנוסח המקוצר כל כך כפי שסידר הגאון החזו"א, אשר אמנם גברא רבה כמרן החזו"א ודי שרן סמיכין עליה, דנהירין להו שבילי דתרומות ומעשרות מסתברא שכאשר יאמרו הנוסח המקוצר שסידר החזו"א שפיר יהבי דעתייהו גם על המעט שהפרישו (+1%) וגם על שאר הפירות שבסל, אבל רובא דעלמא (ואפילו תלמידי חכמים) מסתברא

טובא שכאשר יאמרו הנוסח המקוצר שסידר החזו"א לא יהבי דעתייהו אלא על המעט (+1%) שהפרישו, ולא על שאר הפירות. לכן נ"ל דלא סגי בנוסח הקצר שסידר ג"ע החזו"א ז"ל אלא צריך לומר בפירוש שיחול כל מה שצריך לחול "גם במעט הפירות שהפריש (דהיינו תרומה גדולה ותרומת מעשר) וגם בשאר הפירות (דהיינו מעשר ראשון ומעשר שני או עני)", ועל כן צריך לומר בדוקא כלשון הזו: "כל מה שצריך לחול בין בפירות שהפרשתי והוצאתי מהסל ובין בשאר הפירות שנשארו בסל הכל יחול כמו שכתוב בנוסח (שבסידור)". ובזה אתי שפיר. וע"ש עוד כמה פרטי דינים בזה. ואכ"מ. וא"כ אף שהוכחנו שאדם ע"ה שאומר את נוסח ההפרשה ללא הבנה אין הפרשתו מועילה כלום, מאחר שאף אם התכווין שיחולו ההפרשות כדין, מ"מ כוונתו היתה רק על מעט הפירות שהפריש והוציא מהסל ולא חשב כלום על שאר הפירות, מ"מ כ"ז דוקא אם אדם זה קרא את "נוסח ההפרשה" המצוי, דאז אנן סהדי שלא התכוין כלום על שאר הפירות, אבל אם ילמדו לאדם כזה שיפריש מעט יותר מא' ממאה (+1%) מכל הפירות, ויאמר (בהבנה) את נוסח ההפרשה המקוצר הנ"ל: כל מה שצריך לחול "בין בקצת הפירות שהפרשתי ובין בשאר הפירות" הכל יחול כמו שכתוב בנוסח שבסידור. בכה"ג נלפק"ד דשפיר חיילי ההפרשות כהלכה. ובפרט אם ילמדוהו (אפי' בקיצור נמרץ) את עניני ההפרשות. ומ"מ נ' ברור דאם אפשר למצוא דרך אחרת טובה מזו, בודאי שיש לעשות כן. ומה היא הדרך האחרת הטובה מזו, זה יתבאר כאן בסמוך בעזהש"ת.

מדור תגובות

א. תגובה למאמרו של הרב ראובן אוחנה שליט"א בגליונות 36-37 נתקבל במערכת מכתב מהרב שמואל עמנואל שליט"א, עורך בטאון "בישובינו", שבו מציין וגם שלח לנו צילום מספר מנוחה נכונה להרב חיים בברלפד עמ' ל"ג שכותב שהורה החזון איש שמותר לפתוח ממטרות מערב שבת כדי שישקו את השדות, ובשעה שסוגר את הממטרות בשבת יסגור את הברז הראשי, כדי שלא יגרום לזרם מים מוגבר בשאר ממטרות וכו'. ע"ש.

תגובת המערכת:

עיקר הנדון במאמר הנ"ל הוא האם מותר להפעיל את הממטרות בשבת על ידי בקרי השקיה באופן שתחילת פעולתם תהיה בשבת. ולזה לא התייחס החז"א.

ב. תגובת הרה"ג י"ש גינזבורג שליט"א רב היישוב עומר על מאמר מערכת גליון 37.

ב"ה כ"ה מנ"א ה' תשס"א, עומר

לכבוד

הרה"ג ר' שניאור זלמן רווח הי"ו

מערכת "תנובות שדה"

שלום וברכה!

בקשר לאמור ב"דבר המערכת" של גליון 37 לא ברור לי:

1. תלמידי רע"ק – בגמ' מדובר על כ"ד ולא על י"ב אלף.
2. מש"כ "ולא רחוק..." הרי אלו דברי החוקרים החדשים (בעקבות אגרת רש"ג "והוה שמדא על התל' דרע"ק"), בניגוד לאמור בגמ' ש"באסכרה מתו" האם ידוע לכם על הסכמת מי מגדולי ישראל לדעה זו.
3. ההגהה בחוברת (ובמיוחד במאמרו של הרב בוארון הי"ו) גרועה מאד, וחבל. ובדאי תשפרו להבא.

כל טוב

י.ש. גינזבורג

תגובת העורך:

אה"ן צ"ל במאמרי "י"ב אלף זוגי תלמידים" כלשון הגמ' ביבמות סב,ב. דברי החוקרים החדשים לא ראיתי. וכתבתי מסברא. ונעלם ממני בשעת הכתיבה דברי רז"ל. ובתשו' הגאונים שערי תשובה סי' רע"ח נמי כתב שמתו באסכרא. ובדקדוקי סופרים השלם ביבמות נראה שאין מי שאינו גורס באסכרא. אמנם הערת כת"ר בשם "החוקרים החדשים" מאגרת רש"ג מעניינת. וצ"ע.

מאמרו של הרב בוארון נמסר לנו לפני למעלה משנה מוגה על ידו ולדבריו לא היו במאמרו טעויות סופר, ועל כן לא שבנו לבדוק ביסודיות.